

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

154 דברי הדרכה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • חג מתן תורתנו תשע"ד

התורה וקנייניה

הדרכות, עצות, עובדות והנהגות, בדרכי ההצלחה בתורה

- ◆ **מעלות התורה:** מה יעשה אדם ויחכם ◆ מצות תלמוד תורה ◆ מתיקות התורה ◆ לימוד ברציפות ◆ ישבעו ויתענגו מטובך ◆ אשריך בעולם הזה ◆ באהבתה תשגה תמיד ◆ והערב נא - בפניו ◆ כדיוטגמא חדשה
- ◆ **דרכי העמל בתורה:** ריכוז המחשבה ◆ הדרך לזכירת הלימוד ◆ כי בם חייטני ◆ דרך ההצלחה בתורה ◆ לבו חפץ - לפי טבעו ◆ הרצון המתאחד עם הטבע ◆ לפי כוחו והבנתו ◆ עמלה של תורה
- ◆ **סדר הלימוד:** חיוב הלימוד באיכות ◆ הבנה - עיקר הגדלות בתורה ◆ ליגמר והדר ליסבר ◆ שימוש חכמים ◆ ישרות ההבנה מפי רב ◆ תועלת השיעורים ◆ הכנה וחזרה ◆ אין גדלות בתורה בלי ידיעת הש"ס ◆ מרבותי, מחברי, מתלמידי ◆ עצות והדרכות בחברותות ◆ בהירות ◆ שקיעות בלימוד ◆ כתיבת חידושי תורה

ובכמה מקומות בתפילה מבקשים על הצלחה בתורה. בברכות התורה אנו מבקשים "והערב נא את דברי תורתך בפנינו" היינו בקשה שנוכה להרגיש את ערבות ומתיקות התורה, ובתפילת שמונה עשרה מבקשים "השיבנו אבינו לתורתך", "פתח לבי בתורתך", ובקדושה דסדרא מבקשים "הוא יפתח לבנו בתורתו", וכן בשעת פתיחת ארון הקודש שהוא עת רצון מבקשים "יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתא", ובכל הבקשות הללו צריכים לבקש מכל הלב, להרגיש כמה שאנו זקוקים לרחמים בזה, ואז נוכה לסייעתא דשמיא להצלחה בתורה.

דברים שנאמרו במעמד פתיחת הזמן, אייר תשע"ד

מצות תלמוד תורה

בנדרי דף ס"ב "רבי אליעזר בר רבי צדוק אומר עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם אל תעשם עטרה להתגדל בהם ואל תעשם קרדום להיות עודר בו", רמו בזה לשתי המידות הרעות הראשיות שבאדם, גאווה ותאוה. אל תעשם 'עטרה' להתגדל בהם, היינו שלא להשתמש בדברי תורה כדי להשיג כבוד, ולא 'קרדום' לחפור בו היינו לא ללמוד לשם פרנסה ושאר הנאות העולם הזה.

ובפירוש הרא"ש עמד על שינוי הלשון, מה ההבדל בין לשם פעלם ובין לשמם, שבעשייה אמר 'לשם פעלם' ובדיבור אמר 'לשמם', וביאר: "עשה דברים לשם פעלם - לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, ודבר בהם לשמם - כל דיבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופולפל ולא לקנטר ולהתגאות", עכ"ל.

ובנפש החיים (ד, ג) הביא דבריו וכתב "דקדק לבאר שינוי לשונו שבעשייה אמר לשם פעלם ובדיבור אמר לשמם, לכן בענין העשייה פירש לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, ובענין הלימוד פירש לשם התורה, וכוונתו כי עשיית המצוה ודאי שצריכה להיות למצוה מן המובחר בדבקות ומחשבה טהורה שבטהורות כפי שכלו והשגתו כדי שיתקלס עילאה וכו', אבל על הנהגת האדם בשעת עסק התורה אמר ודבר בהם - רצונו לומר הדיבור בענייני המצוות והלכותיהן - יהיה 'לשמם', פירוש לשם הדברי תורה, היינו לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופולפל".

מה יעשה אדם ויחכם

בנדה דף ע' שאלו את רבי יהושע בן חנניה "מה יעשה אדם ויחכם", מה היא העצה לזכות לחכמת התורה, אמר להם "ירבה בישיבה וימעט בסחורה", היינו שצריך ללמוד הרבה תורה בהתמדה, ירבה, וירבה, וירבה, אין שיעור כמה ירבה, ככל שמרבה יותר בישיבה, כך ההצלחה בתורה גדולה יותר, ושאלו "הרבה עשו ולא הועיל להם", היינו שיש הרבה מתמידים שלא זכו לדרגה של הבנה וחכמת התורה, אמר להם "יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו", היינו שלא מספיק להרבות בישיבה, אלא צריכים גם להתפלל על הצלחה בתורה.

והקשו על זה בגמרא "מאי קא משמע לך", ופירש רש"י, "למה ליה למימר להו ירבה בישיבה, הואיל וברחמים הדבר תלוי", והיינו כיון שצריכים רחמים ובלי זה לא שייך לזכות לחכמת התורה, למה אמר להם ירבה בישיבה, הרי העיקר תלוי בבקשת הרחמים ולא בריבוי בישיבה, ותירצו "דהא בלא הא לא סגי", היינו שחידש להם שלא די בבקשת הרחמים אלא צריך גם להרבות בישיבה, ומי שאינו משתדל בעצמו ללמוד בהתמדה, לא שייך שיזכה לחכמת התורה.

והטעם בזה מפני שאדם שאינו עושה כל מה שהוא יכול בכוחות עצמו אינו זוכה לסייעתא דשמיא, וכמו שאמרו (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, וביארו בזה הגר"א (הובא בקול אליהו סוכה) והמסילת ישרים פרק ב' כי רק בזמן שהאדם בעצמו כבר עשה כל מה שבכוחו, וכבר הגיע למצב "שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו", אז מן השמים נותנים לו סייעתא דשמיא, אבל אם יכול להשתדל עוד בכוחות עצמו ואינו משתדל, אינו זוכה לסייעתא דשמיא, ולכן לא מספיק בקשת הרחמים, אלא צריך גם בעצמו להרבות בישיבה, ואז יזכה לסייעתא דשמיא.

והנה בגמרא אמרו "יבקש רחמים" - היינו שיבין כמה שהוא מסכן בלי התורה, וכמו אדם שכוּב לו ומבקש רחמים שייפסקו הכאבים, כך צריכה להיות בקשת הרחמים על הצלחה בתורה, וכפי שאנו מבקשים בברכת "אהבה רבה" כן תחנונו ותלמדנו אבינו האב הרחמן המרחם רחם עלינו וכו' - כל כך הרבה לשונות של רחמים מזכירים בבקשה על תורה, כי בלי התורה אנו אומללים, ולכן מבקשים רחמים ותחנונים שנוכה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד וכו'.

העולם אחרי שאדם שבע לא שייך שום תענוג, והאכילה נמאסת בעיניו כמו שכתוב (משלי כו, ז) "נפש שבעה תבוס נופת", ומהו שאומרים "ישבעו ויתענגו" מטובך? וביאר בזה ההפלאה כי 'מטובך' הכוונה לדברי תורה, וכמאמרם (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, ובתורה יש מתיקות מיוחדת שנמשכת גם לאחר השביעה, והיינו שמצד אחד מרגישים שביעה וסיפוק גדול בלימוד, ויחד עם זה יש חשק להמשיך ללמוד עוד.

לימוד ברציפות

ואדרבה **ככל שלומדים ברציפות יותר זמן, התענוג גדול יותר, ונמשכים יותר לתורה**, וכמו שידוע ממרן החזון איש זצ"ל שראה פעם חברותא שהפסיקו באמצע הלימוד, וניגש ואמר להם דברי חיזוק, וכה היו דבריו (הובא במעשה איש ח"ד): "מתיקות התורה, כמה גדולה היא נעימות התורה, ואי אפשר להשיג את זה ולהגיע לזה רק אחר שקידה של שלוש וארבע שעות ברציפות בלא הפסק, בלי זה אי אפשר אפילו לצייר מה היא הרוחניות הזו, וקל וחומר אחר חמש שעות, כמה רוממות יש – איך אפשר למי שיש לו את האפשרות הזאת, להפסיק את הרציפות, ולהפסיד בידיים נועם כזה, כמו קדירה המתבשלת, להוריד מן האש, ליתן להתקרר, ואחר כך להשיבה"...

והמשיך החזון איש ואמר להם "ואחר שש שעות של לימוד שוכח האדם מכל העולם וענייניו, ומתדבק בדברים רוחניים, ואחר שבע שעות האדם מרגיש קרוב להקב"ה, ואין לו מהנאות העולם כלום ומתמלא שמחה, ואחר שמונה שעות אפילו לא נופלת בלבו מחשבה של תאוה וחומריות, וכולו משתוקק לאלוקיו, ואחר תשע שעות כולו קדוש למעלה למעלה, ואחר עשר שעות – עין לא ראתה, אין לתאר ואין מילים לבטא את מצבו ורגשותיו". זהו כוח לימוד התורה ברציפות!

אשריך בעולם הזה

מצינו שאמרו חז"ל (אבות ו, ד) "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא", והיינו שאפילו אם יש לאדם כל כך הרבה קשיים, מכל מקום, בזמן שהוא עוסק בתורה, הוא שוכח מכל הקשיים, ואינו מרגיש שום צער, מרוב הערבות והמתיקות שיש בתורה.

וחדש בזה התנא, כי אף על פי שהתענוג של תורה הוא תענוג גדול מאד, והרי ידוע שכל תענוגי העולם הזה מפסידים לאדם מחלקו בעולם הבא, מכל מקום התענוג של לימוד התורה אינו בא על חשבון העולם הבא, אלא "אשריך וטוב לך" – אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ואדרבה, דווקא מפני שאדם נהנה ומתענג על דברי תורה, מגיע לו יותר שכר בעולם הבא, מפני שזו היא השלמות של מצות תלמוד תורה, ללמוד מתוך שמחה והנאה, ולהרגיש את מתיקות התורה.

וידוע ממרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל שפגש גביר אחד שהחזיק הרבה תורה, ושאל אותו הגביר, שהרי יששכר וזבולון שכרם שווה, ונמצא שאין שום הבדל בינו לבין אלו שעוסקים בתורה, והשיב לו רבי אהרן, כי אמנם נכון הדבר שבעולם הבא יקבל שכר כמו לומדי התורה, מפני שהוא מחזיק הרבה תורה, אבל בעולם הזה יש הבדל גדול ביניהם, שבני התורה זוכים לחיים מאושרים גם בעולם הזה, ואילו הוא שאינו עוסק בתורה אין לו התענוג של "אשריך בעולם הזה".

התענוג של לימוד התורה הוא תענוג גדול כל כך שמשכיח את כל הקשיים, וזכורני מלפני שנים רבות שהיו בעלי בתים שגידלו פרדסים ברמת השרון, והיו שולחים תפוזים לחוף לארץ, ומכרו אותם ברווח לפרנסתם, ובתקופה אחת ירדו הרווחים באופן ניכר, והיו טרודים ומודאגים על פרנסתם, וסיפר אחד מהם כי במשך היום הוא מודאג וטרוד על פרנסתו, אבל בשעה שהוא שומע שיעור בגמרא, זהו הזמן המאושר ביותר עבורו, ששוכח מכל הדאגות.

ולמדנו כי עיקר העסק בתורה צריך להיות 'לשם התורה' עצמה, והיינו ללמוד מתוך הרגשת ערבות ומתיקות התורה, ומתוך התעניינות לדעת ולהבין את מה שכתוב, מה הקושיא ומה התירוץ, וכיצד אפשר ליישב את הסתירה ממקום למקום, "ולהוסיף לקח ופלו"ל" כמו שאמרו בזהוה קודשא בריך הוא חדי בפלפולא דאורייתא, ורק בקיום המצוות צריכים לכוון בשעת העשייה לשמו של הקב"ה, אבל בשעת לימוד התורה, עיקר העסק צריך להיות לשם דברי התורה עצמם.

וידוע מה שכתב האגלי טל בהקדמתו "כי עיקר מצות לימוד התורה היא להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעים בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה", וכן כתב בחידושי רבי אברהם מן ההר (נדרים מת) בענין המודר הנאה מחברו "לא שייך למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצוותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו", והיינו שעיקר מצות תלמוד תורה הוא ללמוד מתוך הנאה ושמחה, ומתוך הרגשת המתיקות בדברי התורה עצמם – "לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלו"ל".

נאמר בישיבת פוניבז', אדר תשס"ט

מתיקות התורה

בברכות התורה אנו מבקשים "והערב נא את דברי תורתך בפינו", היינו שזוכה לסייעתא דשמיא להרגיש את ערבות ומתיקות התורה, שכל דברי התורה יש בהם מתיקות גדולה מאד, וכמו שנאמר בתהלים (יט), "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים", והיינו שבדברי תורה יש טעם ומתיקות יותר מכל ההנאות שבעולם, ועצם הדיבור בדברי תורה הוא ערב ומתוק מאד.

וכמו שמצינו הנאה ומתיקות בדיבור, באדם שיש לו בן יחיד או בת יחידה, שהוא נהנה לדבר עליהם כל הזמן, וכן הרבה הורים אוהבים לדבר ולספר על הילדים שלהם, ומתגעגעים אליהם כל הזמן, ויש להם הנאה לדבר על כל מה שקורה עם הילדים, שזה הדבר שמעניין אותם ביותר, וכך גם בתורה, יש ערבות ומתיקות בעצם הדיבור בדברי תורה, והוא תענוג גדול יותר מכל ההנאות שבעולם.

ובלשון הפסוק בתהלים נזכרו שני חלקים, החלק הראשון הוא "הנחמדים מזהב ומפז רב", והשני "ומתוקים מדבש ונופת צופים", ויש לבאר בזה, כי הנה כל תענוגי העולם נחלקים לשני סוגים, יש הנאות של חמישה חושי הגוף, כגון אכילה ושתיה ושאר הנאות הגוף, ויש הנאות נפשיות כגון חמדת הכבוד והממון, שהנפש נהנית מהם.

ועל זה כתוב "הנחמדים מזהב ומפז רב", היינו שבדברי תורה יש בהם הנאה יותר מכל החמדות הנפשיות, כי בחמדת הממון אדם אינו שבע, ולעולם אין לו סיפוק ממה שיש לו, כמאמרם (קהלת רבה ג, א) יש לו מנה רוצה מאתיים, וכן בחמדת הכבוד אינו מרגיש סיפוק, כמו שמצינו בהמן שסיפר לאשתו את כבוד עושרו ורוב בניו ואת אשר גידלו המלך ואף על פי כן אמר וכל זה איננו שווה לי בזמן שמרדכי היהודי לא השתחוה לו. אבל בדברי תורה, אדם כן מרגיש שביעה וסיפוק, וכלשון הגמרא (ברכות יד, א) "המשביע עצמו בדברי תורה".

"ומתוקים מדבש ונופת צופים" היינו שבדברי תורה יש הנאה יותר מכל ההנאות הגופניות, וכגון דבש ומיני מתיקה שאם אוכלים מהם הרבה זה נמאס, וידוע כי כשלוקחים פקיד לעבוד בחנות לממכר מיני מתיקה, נותנים לו רשות לטעום מכל הבא ליד כאוות נפשו, ולאחר זמן כבר הוא בעצמו מואס בזה, ואינו יכול להסתכל על מיני המתיקה, שזהו הטבע בכל הנאות הגוף, שיש גבול עד כמה אפשר ליהנות מן המתיקות, ואילו דברי תורה מתוקים יותר מדבש, שאין גבול למתיקות התורה, והמתיקות בדברי תורה אינה נפסקת אף פעם.

ישבעו ויתענגו מטובך

וכפי שהזכרנו כמה פעמים מדברי ההפלאה בהקדמתו למסכת כתובות (אות י"ב) שעמד על מה שאומרים בתפילת שבת "כולם ישבעו ויתענגו מטובך", וזכר בזה התענוג לאחר שביעה, ולכאורה קשה שהרי בטבע

באהבתה תשגה תמיד

ויש גם דרגות שאדם מרותק לתורה עד שאינו מרגיש במה שנעשה סביבו, ומסופר בגמרא (שבת פח, א) על רבא שבשעת לימוד מעך את אצבעו וירד ממנה דם, ולא הרגיש בזה כלל מרוב שהיה שקוע בתורה, והרב מפוניבז' דיבר פעם בלימוד עם הגאון רבי אליעזר מטלז' זצ"ל, ובתוך דיבורם נקע את אגודלו ולא חש בכלום, וכן ידוע מכמה גדולי ישראל שהיו צריכים לעבור ניתוחים, ואמרו שלא לעשות הרדמה, אלא התעמקו בדברי תורה ולא הרגישו שום כאב.

ויש כאלה שלומדים בהתמדה ואינם יכולים להפסיק מרוב התענוג שבזה, וכפי שהיה עובדא באחד שקיבל דרך כיצד ללמוד בצורה שיש בה מתיקות, ולמד בהתמדה, ונהנה מזה מאד, עד שלא שם לב על כוחותיו, והתאמץ יותר מדי, ולבסוף נצרך לנסוע למנוחה כמה שבועות עד שחזר לכוחותיו, וידוע על מרן החזון איש זצ"ל שהיה מתעלף מרוב עמלו בתורה, עד שהתרגל לאמוד את כוחותיו כמה יש בכוחו ללמוד מבלי להתעלף, ופעם אחת אירע ששכח את החשבון, ולמד מתוך ריכוז חזק מאד עד שנפל והתעלף, ולאחר כמה רגעים חזר לאיתנו.

ובאור החיים (דברים כו, יא) כתב שאם בני אדם היו מרגישים את מתיקות התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ונאמר על דברי תורה (משלי ה, יט) "באהבתה תשגה תמיד", היינו מלשון שוגה ופתי שאינו יודע מה נעשה עימו, כי בשעה שאדם עוסק בתורה בשלמות הרי הוא שוכח מכל ענייני הגוף מרוב מתיקות ואהבת התורה, ובגמרא (עירובין נד, א) דרשו פסוק זה על רבי אלעזר בן פדת שהיה עוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון, והיינו שמרוב שקיעות בתורה שכח שהניח את בגדו בשוק העליון. זהו כוח התורה!

נלקט מתוך השיחות השבועיות, תשע"ב – תשע"ד

והערב נא – בפינו

בברכות התורה אנו מזכירים והערב נא את דברי תורתך בפינו. יש ערבות להוציא דברי תורה "בפה", וכמו שכתוב (יחזקאל ג, ג) "ותהי בפי כדבש למתוק", היינו שמתיקות שייך בפה, ומלבד מה שיש תענוג שכלי בסברות התורה, יש גם תענוג ומתיקות בעצם הדיבור בדברי תורה, וכמאמרם (עירובין נד, א) חיים הם למוציאיהם בפה.

ונזדמן לי לאחרונה לעבור ליד בית כנסת, ושמעתי קול של ילד צעיר שלמד לעצמו גמרא עם ניגון ומתיקות נפלאה, והסביר לעצמו את פשטות הגמרא עם מתיקות מיוחדת, וכן רואים גם אנשים מבוגרים שאף על פי שאינם בעלי הבנה כל כך, לומדים כפי דרגתם גמרא עם רש"י, ויש להם בזה מתיקות גדולה עד שקשה להפסיק באמצע.

ובעניי ראיתי אדם שלמד בצעירותו בוואלוז'ין, ולאחר נישואיו התגורר בביאליסטוק ועסק במסחר לפרנסתו, ולעת זקנתו עזב את כל המסחר, ועלה לארץ הקודש, והיה יושב ולומד כל היום גמרא עם רש"י כפי דרגתו, ונהנה מזה מאד, אף על פי שלמד בלי חברותא. זהו כוח קדושת התורה שיש בה ערבות ומתיקות גדולה.

וצריכים לשים לב שלא לאבד את הטעם בפשטות הגמרא, ופעם אמרתי לאחד שנעשה ראש כולל: דע לך, כי ישנם אברכים שאין יודעים כיצד ללמוד גמרא עם רש"י, ובתחילה השתומם ולא האמין לזה, אבל לאחר תקופה סיפר לי שהוא נמצא בכלל ומשיב לשאלות של אברכים,

וכעבור שנה ניגש אליו אחד האברכים ואמר לו, יישר כוחך שלימדת אותי כיצד ללמוד גמרא עם רש"י... היינו שעד עכשיו ידע לומר סברות וחשבונות יפים, אבל לא ידע ללמוד את הגמרא עם רש"י כפשוטם, מפני שבצעירותו איבד את הטעם בזה.

ובדרך כלל ילדים בכיתות נמוכות עדיין יש להם את הטעם הזה, אבל בכיתות הגבוהות שומעים הרבה 'מפרשים', שבעלי כישרונות נהנים מזה מאד, [ובאמת זה גם יותר קל, מפני שקשה יותר להתרכז להבין כראוי את הפשט בתוספות מאשר לשמוע קושיא או תירוץ יפה מגדולי ראשי הישיבות], אך צריכים להיזהר שלא יאבדו את הטעם בפשטות.

ופעמים שזה גורם לנשירה, שיש צעירים שאין בכוחם להעמיק הרבה, ומאחר שהורגלו מילדותם לזלזל בהבנת פשטות הגמרא, אינם מוצאים טעם בלימודם, ונאלצים לחפש טעם בדברים אחרים.

נאמר בכנס היסוד לארגון חונכים בצוותא, אייר תש"ע

כדיוטגמא חדשה

והנה יש עוד ענין בתורה, שכתב רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך", ולכאורה מהו 'היום', הלא התורה כבר נאמרה בסניי, ופירש רש"י בזה: "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא – מצות המלך הבאה במכתב", עכ"ד.

והיינו שלימוד התורה צריך להיות מתוך התעניינות ורצון לדעת את דברי התורה, וכמו חוק חדש של המלך, שכולם מתעניינים ורוצים לדעת מה כתוב בחוק, שזה נוגע לכל אחד ואחד, וגם מי שזה לא נוגע לו מתעניין ורוצה לדעת מה הם החדשות של חוקי המלך, כך גם בתורה צריכים ללמוד מתוך התעניינות לדעת את דברי התורה.

ואמנם בודאי שאין ללמוד סתם מתוך סקרנות, ומי שלומד רק מתוך סקרנות כפי שיש סקרנות לדעת שאר חכמות או לקרוא סיפור מעניין אין לזה המעלה והחשיבות של תורה, מפני שתורה צריכים ללמוד מתוך הרגשה שעוסקים בתורת השם, ומקיימים חיוב תלמוד תורה, אבל יחד עם זה צריכים שהלימוד יהיה בצורה המושכת את הלב.

וזכרני ממרן הגרא"מ שך זצ"ל שלמד פעם שיטת הרמב"ן שהובאה בספר התרומות, וחישב ספר התרומות במשך זמן רב כדי לראות את הדברים בפנים, ואמרתי לו, הרי מחר יפתחו את אוצר הספרים ושם יש ספר התרומות, והשיב ואמר, כיצד שייך להמתין עד למחר, הרי אם הרמב"ן היה נמצא כאן בקרבת מקום, וכי לא הייתי הולך מיד לשמוע את דבריו! - כך צריכה להיות ההתעניינות לתורה.

והנה יש רבים ששואלים מה היא דרך הלימוד, ובדברי רש"י הנ"ל מבואר התשובה, שיש ללמוד באופן שמושך את הלב, כי ככל שהלימוד הוא מתוך התעניינות, זה מרתק יותר את הלומד, וממילא הראש שקוע ומרוכז לגמרי בלימוד התורה, וככל שאדם לומד יותר בדבקות ובריכוז יותר גדול, זה מקדש ומטהר את הנשמה, וכמו שמבואר ברמב"ם סוף הלכות מקוואות כי התורה נקראת "מי הדעת", ולימוד התורה מטהר את האדם על ידי שמוקף כולו בקדושת התורה.

נאמר בביהמ"ד שערי תבונה רמות א' ירושלים, תשרי תשע"ב

פעם שאלתי את מרן החזון איש זצ"ל לגבי תלמיד שהיה בעל כישרון, ולא הצליח בלימודיו, ואמר לי מרן זצ"ל שכישרון הוא מלשון "הכשר", היינו שיש לו את ההכנה המכשירה אותו להצלחה בתורה, וענין זה אינו תלוי בחריפות השכל, אלא העיקר תלוי במהות האדם שיהא מוכשר להצלחה בתורה.

וכן אמר לי מרן הרב מפוניבז' זצ"ל על אחד מבני הישיבה, שהוא אינו מיוחד בכישרונותיו, אבל יש לו את הדברים שהתורה נקנית בהם, ובאמת אחר כך נעשה אדם גדול ומזכה הרבים באופן מיוחד במינו, וכל זה מפני שהיה מוכן ומוכשר לתורה, עם הדברים שהתורה נקנית בהם.

משיחות רבינו שליט"א

טובה שמישהו היה אומר "ער זאגט דאך א מחייה", ואם אדם עוסק בתורה באופן כזה ממילא הוא זוכר את מה שלומד, כי טבע האדם לזכור את הדברים שעושים עליו רושם.

נאמר בכנס חיווק בישיבת בית שמואל ירושלים, ניסן תש"ע

דרך ההצלחה בתורה

הנה יש הרבה דברים שמעכבים את ההצלחה בתורה. זכינו בדורנו שיש הרבה בני תורה שעוסקים בתורה, וכל מי שחשקה נפשו בתורה יש לו אפשרויות לזה, שיש הרבה תומכי תורה, ומי שהוא בדרגת "יששכר" מן השמים מזמנים לו "זבולון" שמפרנס ומחזיק אותו, ורק צריך שירצה וישתדל באמת ללמוד, ואף על פי כן, לא כולם זוכים להצלחה בתורה, ויש הרבה שיש להם קשיים בהצלחת התורה למרות השאיפות הטובות שלהם, ונתבונן מה הם הגורמים לזה.

במסכת עבודה זרה (יט, א) תניא אמר רבי אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת השם חפצו, ופירש רש"י, ממקום שלבו חפץ – לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש ממנו, שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תאוותו, עכ"ל. והיינו שכל אחד צריך ללמוד מה שלבו חפץ, שאם יש בלבו חשק ללמוד דבר מסוים והוא לומד ענין אחר, אזי בשעת הלימוד לבו על תאוותו, היינו שאינו מסוגל להתרכז להבין כראוי את מה שהוא לומד, מפני שזכר כל הזמן בתאוה שהוא רוצה ללמוד דבר אחר.

ולכן ההצלחה בתורה שייכת רק בלימוד המתאים לפי טבעו, וכל אחד צריך ללמוד מה שלבו חפץ ונמשך לזה, ולא לבקש לחקות את אחרים בלימוד שאינו לפי טבעו, ואמנם בודאי שכולם יש להם שאיפה אחת לדעת ולהבין את כל התורה, שזה שלמות האדם, אבל יש דרך כיצד מגיעים לזה, ומי שהולך בדרך שאינה נכונה – לא שייך שיגיע לשלמות, לכן צריך שילמד באופן המתאים לפי כוחו ולפי טבעו.

והסימן לזה, מה אדם עושה בשעה שאינו לומד, וכגון בזמן שאוכל ונח מסדרי לימודו, האם באותו הזמן הוא חושב על מה שלמד, שבדרך כלל מי שלומד לפי טבעו, הלימוד מעניין ומושך אותו, וממילא גם שלא בשעת הלימוד לבו נמשך לזה, כי המחשבה נמשכת למה שאדם נהנה ממנו, אבל אם לומד בצורה שאינה לפי טבעו אזי כשמפסיק ללמוד נמשך לחשוב על דברים אחרים שיותר מעניינים אותו.

וכידוע שעיקר שלמות האדם תלויה כפי שיעור דבקותו בתורה, ואמנם חיוב תלמוד תורה הוא לכל אחד כפי כוחו, אבל השלמות תלויה עד כמה שדבוק בתורה ברציפות ובלי להסיח דעתו מדברי תורה, ולזה צריך ללמוד בצורה המתאימה לפי טבעו, שאז לבו נמשך לתורה, ונהנה ממה שהוא לומד, ואינו מסיח דעתו מדברי תורה.

לבו חפץ - לפי טבעו

ובימינו יש שטועים ומכריחים עצמם ללמוד שלא לפי טבעם, מפני שרואים אחרים שלומדים בצורה אחרת, ומבקשים לחקותם וללמוד כמותם, וכיון שהם בעצמם אינם נהנים מלימוד כזה, הסוף הוא שאינם מצליחים בתורה, וידוע מהרבה גדולי ישראל שלמדו כל אחד בצורה שונה מחברו, לא שהייתה מחלוקת ביניהם בדרך הלימוד, אלא כל אחד למד בצורה המתאימה לפי טבעו, ומרן החזון איש זצ"ל אמר (הובא במעשה איש ח"ג) שיש הרבה דרכים לקניית התורה, וכל אחד יש לו צורת לימוד שמתאימה לו משורש נשמתו, שזהו החלק שלו בתורה, ורק כשלומד באופן המתאים לפי טבעו שייך שיצליח בתורה.

וענין זה מפורש יותר בהמשך הגמרא שם שהובא על לוי ורבי שמעון ברבי שלמדו תורה מפי רבינו הקדוש, וכשסיימו ללמוד אחד מספרי המקרא והיו צריכים להתחיל ללמוד ספר אחר, נתעורר ויכוח ביניהם, שרבי היה מלמד אותם מה שביקשו ללמוד, וכל אחד מהם רצה ללמוד ספר אחר, לוי ביקש ללמוד משלי, ורבי שמעון ברבי רצה ללמוד תהלים, ולבסוף כפה רבי שמעון ברבי את לוי שילמדו תהלים.

ריכוז המחשבה

הנה כל אדם מישראל חייב לעסוק בתורה, וצריך ללמוד מצד חיוב מצות תלמוד תורה, ומכל מקום בשעת הלימוד עצמו לא שייך שיחשוב על החיוב, אלא צריך להתרכז אך ורק במה שלומד, שכל מחשבה אחרת שחושבים באמצע הלימוד, מסיחה את הדעת ממה שלומדים, ומפריעה להתרכז כראוי בהבנת הענין שעוסקים בו.

וכמו שכתב בנפש החיים (ד, ז) שיש היתר להפסיק מעט באמצע הלימוד להתבונן ביראת שמים כפי הצורך, והיינו שצריך היתר מיוחד לזה, ובלאו הכי אין להפסיק באמצע הלימוד לשום דבר, וצריך שכל מחשבתו תהא נתונה אך ורק להבין את הענין שעוסק בו, ואם מפסיק ממשנתו ומתפנה באמצע הלימוד לעסוק במחשבות של יראה יותר מן הצורך, זה ביטול תורה, כי מחשבות אלו מפריעות שלא יוכל להתרכז כראוי בלימודו, וגם אין צורך במחשבות כאלו בשעת הלימוד, מפני שהתורה עצמה מוסיפה יראה (נפש החיים ד, י).

ובעירובין (סה, א) אמר אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי, אמר רבא אי קרצתן כינה לא תנאי, ופירש רש"י: קריב כותחא – אפילו ציווי עבודה קלה הייתה מבטלת אותי, לא תנאי – לא הייתי שונה כמו ששנית. היינו שאפילו אביי ורבא אם היו להם הפרעות קלות באמצע הלימוד, לא היו לומדים כראוי, כי רק כשאדם רגוע ומיושב בדעתו ושוכח מכל הדברים האחרים, אזי יכול להצליח בתורה.

הדרך לזכירת הלימוד

נכנס אלי אחד ואמר שאינו זוכר כלום ממה שלומד, וזה מעיק עליו כל כך עד שכבר אינו מסוגל ללמוד, והוא מודאג מאד מזה, ונכנסתי איתו בדברים והתברר כי הסיבה שאינו זוכר היא מחמת זה גופא שחושב כל הזמן כיצד יזכור, וגם בשעת הלימוד הוא לא מסיח דעת מזה, וכיון שהוא טרוד ומודאג, חסר לו יישוב הדעת, ואינו מסוגל להתרכז בלימודו כראוי, וממילא אינו קולט ואינו זוכר כלום.

ואמרת לי כי העצה היא שיהיה רגוע ולא ידאג, ואף על פי שרוצה לזכור את מה שלמד, הרי החיוב הוא "לעסוק" בדברי תורה, וכפי שאנו אומרים בנוסח הברכה: "וציוונו לעסוק בדברי תורה", ואמנם יש גם מצוה שלא לשכוח את תלמודו וכמאמרם (אבות ג, ח) כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, וגם אמרו (קידושין ל, א) ושיננתם שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך, אבל האדם חייב רק "לעסוק בדברי תורה", ורק אמרו שצריך לעסוק בצורה הנכונה שתביא לידי זיכרון ומחודדים בפיך, ואם בשעת הלימוד יהיה טרוד במה שרוצה לזכור, לא יזכור ולא יבין שום דבר.

לכן בשעת הלימוד צריכים שכל ריכוז המחשבה יהיה להבין את מה שלומדים, ולא לחשוב עוד מחשבות אחרות, שאם בשעת הלימוד יהיה טרוד במחשבה לזכור, הרי זה מפריע להתרכז בלימודו, ובה גופא הוא גורם לעצמו שישכח את מה שלמד, מפני שאינו מתרכז לגמרי בלימודו וממילא אינו זוכר כראוי, ואדרבה ככל שיהיה רגוע ומיושב בדעתו, כך יזכור ויבין יותר את מה שלומד, וצריך להסיח דעתו מכל המחשבות האחרות המפריעות להצלחה בתורה.

והאמת היא שאם אדם עוסק בתורה בכל כוחו, גם אם אינו זוכר את מה שלמד, לא יפסיד מחלקו בעולם הבא, מפני שהוא אנוס בזה, והזיכרון אינו תלוי בידו אלא בסיעתא דשמיא, וכבר אמרו באבות שם שאינו עובר בפי תשכח אלא כשמסירם מלבו, והיינו כשהוא גורם לעצמו שישכח, אבל מי שעוסק בתורה בכל כוחו, גם מה ששוכח כאן בעולם הזה, יזכור בעולם הבא, וכדאיתא בזוהר שכל מה שאדם עמל בתורה ואינו מבין בעולם הזה, יזכה להבין בעולם הבא.

מי במ הייתי

ושמעתי בשם החתם סופר על הפסוק (תהלים קיט, צג) "לעולם לא אשכח פיקודיך כי במ הייתי", וביאר החתם סופר כי דוד המלך בא לומר מה הסיבה שהוא זוכר את מה שלמד: "לעולם לא אשכח פיקודיך" מדוע? – "כי במ הייתי"! והיינו מפני שכל חיותו היא בדברי תורה, וכמו ששמענו ממו"ר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שהיה אומר בהתפעלות על סברא

סמ"ע שמפרש ומוסיף בקיצור כמו משנה ברורה ממש, ואם כן הוא יכול ללמוד גם בבא קמא בדרך הלימוד שנהנה ממנה, וילמד גפ"ת עם שולחן ערוך וסמ"ע, וכן ילמד באותה צורה את שאר הראשונים, ושאל אותי אם כן לשם מה באתי לפוניבז', והרי גם בחוץ לארץ אפשר ללמוד ככה, ואמרת לי נכון, אתה יכול לחזור לחוץ לארץ, ובאמת מן השמים סייעוהו שיבוא לכאן לשמוע את דרך הלימוד המתאימה לו.

ואכן בסוף הזמן חזר לחוץ לארץ, ונכנס ללמוד בישיבה חשובה שם, שראשי הישיבה היו למדנים גדולים מאד, וגם לימדו את התלמידים בהעמקה גדולה כמו שהיו רגילים ללמוד בעצמם, והוא למד כפי מה שנהנה בעצמו, ולא התחשב בהשפעת החברה שלמדו בצורה אחרת, ובתחילה היו כאלה שלעגו עליו, ואמרו שכך לא יהיה למדן, אבל במשך הזמן התקדם ורכש הרבה ידיעות באופן כזה, עד שנעשה כמו "משיב" בישיבה, שכולם היו ניגשים אליו לשאלו והוא ענה והשיב להם, מפני שהוא למד וידע בבהירות את כל המסכת, גמרא רש"י ותוספות, רא"ש, ר"ף, נימוקי יוסף, הכל בפשטות כמו טור ובית יוסף.

ולאחר תקופה שמעתי מאביו, כי באותו החורף שנכנס לישיבה בחוץ לארץ, למדו שם מסכת בבא בתרא, וסיים כל המסכת, וניגש לאחד מראשי הישיבה וביקש להיבחן על כל המסכת, אבל ראש הישיבה סירב ואמר שלא יתכן שבחור צעיר כל כך יידע כל בבא בתרא, והוא לא התייאש אלא הלך לראש ישיבה אחר, ונבחן אצלו על כל מסכת בבא בתרא מתחילתה ועד סופה, וראש הישיבה התפעל מאד מידיעותיו, וחזר לראש הישיבה הראשון שסירב לבוחנו, ואמר לו כי הבחור הזה יודע ברור את סוף המסכת כפי שאנו יודעים את תחילתה.

וכך המשיך ללמוד, באופן המתאים לפי טבעו, וזכה להיות בעל סברא והבנה ישרה, עד שנעשה ראש כולל להוראה, והעמיד תלמידים, ונתמנה גם לרב קהילה, כל זה מפני שלמד מה שלבו חפץ.

מתוך השיחה השבועית, כסלו תשע"ב

הרצון המתאחד עם הטבע

להשלמת הדברים ראוי להעתיק מה שמביא רבינו שליט"א מספר "חוסן יהושע" להגאון רבי יהושע העליר זצ"ל, מאמר א' פרק ז', וכה הם דבריו: "טבע האדם ורצונו ברוב פעמים יתאחדו אל אשר יהיה שמה רוח הטבע ללכת, שמה ילך גם הרצון לפי המזג והתכונה. המצוון בטבעו יאהב המנוחה, והמחומם יאהב העבודה. והדברים ארוכים.

אולם יקרה לפעמים כי המידות יעוררו רוח הרצון אף למה שאין טבעו כוספו ואין תכונתו מחמדתו. למשל בראות איש מנוחה את בן גילו מצליח במסחרו, אז יעבור עליו רוח קנאה לישא גם הוא כנפי שחר לעבור אורחות ימים, אף שמטבעו אוהב המנוחה, ואז הרצון והטבע כמתלהמים זה עם זה, וכל עוד רוח הקנאה בוערת בו יכופ טבעו לעשות מעשהו, אולם בהיותה הולכת וחסרה ומפיגה את טעמה, תשוב הטבע להתעודד לעצור בעד מפעלו. על כן לא יהיו המעשים הנעשים על ידי הרצון המתנגד להטבע (בהתעוררו על ידי איזה מידה) בטוחים כל כך כמעשים הנעשים על ידי הרצון המתאחד עם הטבע.

והנה בלימוד התורה נמצאו סדרים רבים, למיגמר או למיסבר, להעמיק או לפלפל בו, וכמו שמנה ריב"ז שבחן של תלמידיו בור סוד

והתחיל רבינו הקדוש ללמד את הפרק הראשון בתהלים, וכשהגיע לפסוק "כי אם בתורת השם חפצו", פירש ואמר, מהו "חפצו"? שאין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, וכשמע לוי את הדברים אמר "רבי, נתת לנו רשות לעמוד", והיינו שהוא צריך להפסיק ולא ללמוד עכשיו אצל רבי, מפני שכעת אין לבו חפץ ללמוד תהלים אלא משלי, וצריך ללמוד מה שלבו חפץ, משלי ולא תהלים.

ונתבונן, שהרי לוי היה מן התנאים, ואם יפסיק עכשיו ללמוד תהלים וילך ללמוד משלי, יפסיד את הלימוד מרבינו הקדוש, ואף על פי כן החליט שצריך ללכת ללמוד משלי, מפני שאם יש בלבו נטייה ללמוד משלי, ואיכפת לו על מה שאינו לומד עכשיו משלי, זה מפריע לו להתרכז במה שהוא לומד, וכבר אינו יכול לקלוט ולהבין כראוי את מה שרבינו הקדוש מלמד. עד כדי כך חשוב שיאה הלימוד במה שלבו חפץ.

ועוד מצינו שאמרו בעבודה זרה שם, וכן בעירובין דף נ"ד, כי צריכים לחזור הרבה על מה שלומדים, ומי שאינו חוזר נקרא "צייד הרמאי" שתלמודו אינו מתקיים בידו, ואמרו שם בגמרא "אמר רבא ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה", והיינו שיש מרבנן שידעו את החיוב לחזור על הלימוד, ואף על פי כן עברו על זה, ולא היו חוזרים על תלמודם, וצריך ביאור כיצד יתכן שרבנן יעברו על מה שכתוב בגמרא, ויתכן לבאר כי רבנן הנוכחים בגמרא לא היו חוזרים הרבה מפני שהיה לבם חפץ ללמוד דברים חדשים, ולכן אף על פי שעדיף לחזור הרבה, הם לא היו יכולים לעשות כן, מפני שאין לבם חפץ בכך.

משיחה שנאמרה בהיכל ישיבת הנגב, שבט תשס"ז

הגיע אלי אברך ואמר שקשה לו ללמוד, ואינו מרגיש טעם בלימודו, וניסיתי לחקור ולדרוש מה הסיבה לזה, ושאלתי אם יש איזה לימוד שהוא כן נהנה ממנו, ובתחילה השיב שבכל הסדרים קשה לו, ואינו נהנה משום לימוד, אבל אחר כך נזכר שיש סדר אחד בששי ושבט, שהוא לומד טור עם בית יוסף, והלימוד הזה מעניין ומושך אותו.

ואמרת לי כי מסתבר שהסיבה שהוא נהנה מזה יותר משאר הסדרים, זהו מפני שכשולמד טור עם בית יוסף הוא לומד בעיקר את הידיעות הפשוטות, ואינו מתעכב הרבה זמן על חילוקים וסברות, וכיון שהוא נהנה מזה סימן שבטבעו הוא אוהב יותר ללמוד ידיעות פשוטות, ואם כן העצה עבורו היא, שגם במשך השבוע ילמד בדרך זו המושכת אותו, ואין הכוונה שילמד כל הזמן טור ובית יוסף, אבל כשולמד את הגמרא והראשונים ילמד גם כן באותו האופן, ויתעכב בעיקר על הבנת פשוטות הדברים, ואז ייהנה מלימודו וירגיש טעם בזה.

וסיפרתי לו מעשה שהיה לפני רבות בשנים (זה למעלה מארבעים שנה) בתלמיד מחוץ לארץ שהגיע ללמוד בפוניבז', וכשנכנס לישיבה בחודש אלול למדו פרק מרובה, וניגש אלי כעבור כמה ימים ואמר שאינו נהנה מהשיעורים, ואמנם היה מבין את מה שאומרים בשיעור, אבל לא הרגיש שום טעם בזה, ושאלתי אותו מאיזה לימוד הוא כן נהנה, והשיב ואמר שהוא נהנה מלימוד משנה ברורה, ששם יש ידיעות פשוטות.

ואמרת לי שאם הוא נהנה בטבעו רק מלימוד הידיעות הפשוטות, באמת ראוי שילמד באופן המתאים לפי טבעו, והנה במסכת בבא קמא אין משנה ברורה, אבל יש גם שולחן ערוך חושן משפט, כמו באורח חיים, ויש

הנה יש לפעמים זמנים פנויים שאין בהם חברותא, ומבקשים לדעת כיצד אפשר לנצל אותם בשלמות לעסק התורה, ואמרת לי לאחד שאם יש לו זמנים קצרים כמו חמש או עשר דקות, ואפילו שלוש דקות, הרי הוא יכול לקבוע לעצמו ללמוד באותם זמנים איזה פרק או מסכת בצורה קלה, ואפילו גמרא עם רש"י, ובאופן כזה במשך הזמן יקבל ידיעות בכל המסכת, על ידי שינצל את הזמנים הקצרים.

ואם יש זמנים יותר ארוכים, כמו חצי שעה, שאפשר להתיישב ביישוב הדעת וללמוד יותר בעיון, אז יכול לקחת איזה ענין שהוא רוצה לברר אותו, או סוגיא שרוצה לדעת אותה על בורייה, ובכל פעם שיש לו זמן פנוי בלי חברותא יעסוק באותו ענין, ויכתוב את מה שמתחדש לו, ומה שצריך עיון יחשוב על זה, ואז יהיה שקוע ומונח בדברי תורה, שהמחשבה ממילא תימשך לענין שהוא עוסק בו.

משיחות רבינו שליט"א

אמר דברים פשוטים כל כך? – והתחיל לשוחח איתו על השיעור, וראה שלא הבין כלל את הדברים שנאמרו בשיעור, ואף על פי שלא הבין כראוי ידע לבוא בטענות שאם אמרו בשיעור דברים פשוטים וברורים זהו שיעור לא טוב. עד כדי כך נשתבשו הדרכים בימינו, שיש שמחפשים לשמוע דווקא דברים שאינם מובנים, ומחמת זה לא מצליחים, ונכנסים למשברים, ומן הראוי לעורר ולהסביר את הטעות שבוה.

נאמר בכינוס ראשי ישיבות לצעירים, תשרי תשס"ד

עמלה של תורה

והנה יש כאלה ששואלים, שאם אדם לומד לפי טבעו, בצורה שמעניינת ומושכת את הלב, לכאורה אין בזה עמלה של תורה, שהרי אינו מתאמץ במיוחד, והוא שמח ומתענג בלימודו, ונהנה מכל ידיעה וסברא שנוספת לו, וכי כך מקיימים "עמלה של תורה"? – אבל באמת שאלה זו נובעת מטעות, שאין יודעים מהו חיוב עמל התורה.

עמל התורה אינו מחייב להתאמץ יותר מהכוחות, וגם לא ללמוד מתוך לחץ ומתח נפשי גדול, אלא חיוב העמל הוא, לנצל כל רגע ורגע לתורה, בלי בטלה, וללמוד מתוך ריכוז מלא, ובלי היסח המחשבה מדברי תורה, והעמל הוא בזה גופא שעוסקים בתורה בניצול הזמן ובריכוז המחשבה, אבל אופן הלימוד צריך שיהיה לפי כוחו ולפי טבעו, ולא להתאמץ יותר מן הכוחות, שזה דבר המזיק ומפריע לעמלה של תורה.

ומצינו שאמרו חז"ל בענין עמל התורה (סנהדרין צט, ב) "אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא נאמר כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה או לעמל שיחה, כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיד הוי אומר לעמל תורה נברא", והיינו שכל אדם נברא לתכלית העמל בתורה.

והנה פשוטו של מקרא "אדם לעמל יולד" הכוונה לעמל הגוף הגשמי, ובעמל הגוף ידוע שאם אדם מתאמץ יותר מהכוחות, אינו יכול להמשיך הרבה זמן, ולמשל כשצריך ללכת מרחק גדול ברגליו, אם ירוץ ויתאמץ יותר מכוחותיו, יתעייף מהר ויישאר באמצע הדרך, ורק אם ילך כפי כוחותיו במתינות, אז יהיה בכוחו להתקדם ולהגיע אל המטרה.

וכל זה הוא משל לעמלה של תורה, שאם אדם מתאמץ יותר מכוחותיו, ואינו לומד בהנאה לפי כוחו ולפי טבעו, לא יוכל להמשיך ללמוד הרבה זמן, ויתעייף עד מהרה, ולכן, כדי שיוכל לעמול בתורה בשלמות, ולנצל כל רגע לתורה בלי הפסק, צריך ללמוד מה שלבו חפץ, וילמד מתוך הרגשת מתיקות וערבות התורה, בצורה שמושכת ומעניינת את לבו, ובאופן זה יוכל לקיים את חיוב עמל התורה כראוי.

משיחה שנאמרה בישיבת בית מדרש עליון, אייר תשע"א

מעניין המתגבר. ואמרו ארבע מידות בתלמידים מהיר לשמוע ומהיר לאבד קשה לשמוע וקשה לאבד, ובשלהי הוריות סיני ועוקר הרים חריף ומקשה מתון ומסיק, ורובם ככולם תלויים במזג האדם ותכונות מוחו לח או יבש עכור או צלול כו' (אם לא המירו על ידי יגיעה והרגל). וברוב פעמים ילך הרצון של הלומד לבחור לו סדר ללימודו כמו שיסכים טבעו, או למיגמר להיות תלמודו בידו, או להיות חריף ועוקר הרים.

אשר על כן אמרו לעולם ילמד אדם מה שלבו חפץ, כי הלב אף מבלי התבוננות תבחר לה הדרך הרצוי לתכונת טבעה, כמו שתיקח לה ענייני העולם מה שטבעה מחמתן. ואולם לפעמים יקרה כי יתעורר באדם רוח לסדר לימודו נגד כוסף טבעו, למשל מי שבטבעו הוא להיות גמיר ובקי שיתקיים תלמודו בידו ורואה חברו מפלפל חריף ומקשה, ומתעורר גם הוא ממידת הקנאה לעזוב סדר לימודו למיגמר, ולקבוע להעמיק בפלפול, והיה בהאריך לו ימים בו, ההתעוררות יכבה וילך מעט מעט והטבע הקודמת תתחזק ותשוב לקדמותה, ובין כה וכה גם עסקו בפלפול יכבה וילך מעט מעט ולא יראה טוב בעמלו, ואז יתחיל לדלג מסדר לסדר חדשים לבקרים, וזהו גורם גדול לביטול תורה."

לפי מוחו והבנתו

בעירובין דף י"ג אמרו על רבי מאיר "מעיקרא אתא לקמיה דרבי עקיבא, ומדלא מצי למיקם אליביה אתא לקמיה דרבי ישמעאל וגמר גמרא, והדר אתא לקמיה דרבי עקיבא וסבר סברא", והיינו שרבי מאיר למד בתחילה אצל רבי עקיבא, אך ראה שאין מבין את דברי רבי עקיבא, ולכן עבר ללמוד אצל רבי ישמעאל ידיעות פשוטות יותר, ורק לאחר שלמד במשך תקופה אצל רבי ישמעאל וקיבל ממנו הרבה ידיעות, אז חזר ללמוד אצל רבי עקיבא, וכבר הבין את עומק דבריו.

ומצינו בחז"ל שהפליגו בחריפותו של רבי מאיר, ובסנהדרין דף כ"ד אמרו כל הרואה רבי מאיר בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים וטוחן זה בזה, ובעירובין שם אמרו שחבריו של רבי מאיר לא יכלו לעמוד על סוף דעתו, וסתם משנה רבי מאיר, וכל זה זכה רבי מאיר מפני שלמד במקום שהוא לפי כוחו והבנתו, אבל אם היה ממשיך ללמוד אצל רבי עקיבא שאינו מבין את דבריו – לא היה מגיע למה שהגיע.

ולדאבוננו היום יש שמחפשים לשמוע דווקא דברים שאינם מובנים, וכפי שידוע לי מתלמיד חכם אחד שאמר פעם שיעור בישיבה, והדברים היו ברורים מאד, והתלמידים הבינו את הכל, ובאו בטענה מה חידש בדבריו, הרי כל הדברים היו מובנים מאד, וכביכול זהו שיעור בלא רמה, ועוד שמעתי מראש ישיבה מפורסם שבאו אליו בחורים צעירים משיבה קטנה לראות את ישיבתו, והיה צריך לומר שיעור בפניהם, וניגש אליו אברך אחד ויעץ לו שיאמר בשיעור גם דברים שאינם מובנים, כי אם יבינו את כל דבריו לא ירצו לבוא ללמוד אצלו...

ושמעתי מאחד שנתמנה להיות מגיד שיעור, ולאחר שיעורו הראשון ניגש אליו אחד התלמידים ואמר לו שהשיעור היה פשוט מאד, ומדוע

שח רבינו שליט"א: ידוע על הגאון רבי זליג ראובן בענגיס זצ"ל ראב"ד ירושלים ובעל מחבר הספרים "לפלגות ראובן", שהיה בקי בכל הש"ס, וחזר תמיד על מסכתות רבות, ופעם אחת שלא כהרגלו עשה סעודה בסיום הש"ס, ושאלו אותו שהרי הרבה פעמים סיים את הש"ס ולא עשה סעודה, ומה ראה דווקא עכשיו לעשות סעודה? והסביר ואמר כי כל הסיומים הם ממה שלומד בסדריו הקבועים, ואילו כעת הוא עושה סיום על מה שלמד בזמנים הפנויים, כשצריך להמתין באיזה מקום כמה רגעים, ניצל את הרגעים הללו לחזור עוד כמה דפים, עד שזכה לסיים את הש"ס באותם זמנים, ועל זה ראוי לקבוע סעודה מיוחדת.

ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שאמר לאחד שישב ולמד בשעות בין הסדרים, כשהיו רק חמש דקות פנויות, והלה ישב ולמד וניצל את הרגעים הללו לתורה, ואמר לו הרב, כי מה שהוא יושב ולומד באותם חמישה רגעים זה נקרא התמדה, ועיקר הסימן של התמדה בתורה הוא בניצול הזמנים הקצרים הללו, וזכורני משנים עברו בקום הישיבה, שלא היו הרבה ברזים בחדר האוכל, והיו צריכים להמתין כמה רגעים לנטילת ידיים, והיה אחד מבני הישיבה שהייתה לו קביעות באותו הזמן ללמוד בספר 'חיי אדם', וכן ידוע על הנצי"ב מוואלוז'ין זצ"ל שהיה מסיים בכל שנה ארבעה טורים ממה שלמד בשעת האכילה על שולחנו.

חיוב הלימוד באיכות

בהלכות תלמוד תורה מצינו שני חלקים, ישנו החלק של ידיעת התורה, ויש גם חיוב שהלימוד יהיה באיכות ובהבנה, ולזה צריך ללמוד בעיון ובריכוז מלא, ולעמול בכל כוחו להבין את מה שלומד.

ושמעתי ממורי הגה"צ ראי"א דסלר זצ"ל כשהגיע לשיבה בשנת תשי"ח, שהביא מדברי חז"ל (סנהדרין צט, א) על הפסוק "כי דבר השם בזה" – זה מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ואמר הרב דסלר בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל כי הדברים אמורים לא רק במי שיכול ללמוד ומתבטל ואינו לומד, אלא גם מי שיושב ועוסק בתורה, **אם יש לו אפשרות להתעמק ולהתרכז יותר בלימודו, ויכול ללמוד עם יותר הבנה ובהירות, ואינו משתדל בכל כוחו בזה, גם הוא נכלל במה שכתוב "כי דבר השם בזה", שהוא מבטל תורה באיכות.**

[ועוד הביא על דרך זה בשם הסבא מסלבודקא זצ"ל, לגבי מה שאמרו (ראש השנה יז, א) שאדם שאינו מניח תפילין הוא מפורש ישראל בגופם, ואמר הסבא שלא רק מי שאינו מניח תפילין כלל, אלא גם אדם שמניח תפילין אבל לא בשלמות הכוונה, הוא גם כן מעין קרקפתא דלא מנח תפילין, שחסר לו השפעת הקדושה של מצות תפילין].

וככל שלומדים יותר בעמקות ובריכוז המחשבה, זוכים להתקדש יותר בקדושת התורה, וכפי שסיפרתי על אחד שביקש לקבל דרגה באהבת השם, והתייעץ בזה עם אדם בעל מדרגה, ואמר לו שילמד בספר "שב שמעתתא" ועל ידי כך ישיג אהבת השם, ולא פירש לו טעם הדבר, ושמע לעצתו ללמוד שב שמעתתא, ובאמת הרגיש שזה משפיע עליו, שהתחיל להתפלל יותר בכוונה, והלב נעשה קרוב יותר לאמונה.

וכעבור תקופה נכנס אלי, וביקש עצה כיצד להוסיף אהבת השם, ואמרתי לו שיתבונן בעצמו מה הסיבה שקיבל אהבת השם מלימוד השב שמעתתא, מסתבר כי זהו מפני ששב שמעתתא הוא ספר עמוק שצריך להתרכז בריכוז מלא להבין את דבריו, **וככל שאדם לומד ומתעמק בריכוז יותר גדול, הרי הוא מתקדש יותר בקדושת התורה, ומכוח קדושת התורה זכה להשיג אהבת השם.**

אם כן זוהי העצה לקבל ולהוסיף אהבת השם, על ידי שילמד בעיון ובריכוז המחשבה כפי כוחו, ולא דווקא בספר שב שמעתתא, אלא גם כל לימוד אחר שהוא בעמקות ובריכוז המחשבה, אפילו גמרא רש"י ותוספות, ראשונים ואחרונים, אם יתעמק בכל כוחו במה שלומד, יזכה להתקדש בקדושת התורה, ולהתעלות באהבת השם.

וענין זה הוא מחיובי תלמוד תורה ללמוד בעיון ובריכוז המחשבה עם כל הכוחות, וגם על ידי זה זוכים להתקדש בקדושת התורה. ועד כמה שחסר באיכות הלימוד, זהו ביטול תורה באיכות.

נאמר בסיום הש"ס במחזור הדרך היומי בשכונת נוה יעקב ירושלים, תשע"ב

הבנה - עיקר הגדלות בתורה

הנה ידוע שעיקר הגדלות בתורה הוא בהבנה, ומי שאינו בעל הבנה אינו נחשב גדול בתורה, וענין זה מפורש בפרק קמא דגיטין (ו, ב) "אמר ליה אביי אטו כל דלא ידע הא דרב יצחק לאו גברא רבה הוא, בשלמא מילתא דתליא בסברא לחיי, הא גמרא היא וגמרא לא שמיע ליה", ופירש רש"י שם "בשלמא מילתא דתליא בסברא – אי לא הוה סבר לה מדעתו, לחיי – כלומר שפיר מצית למימר דלאו גברא רבה הוא".

והיינו שאם אדם אינו בעל סברא, לא שייך לקרותו אדם גדול, אבל מי שהוא בעל סברא ורק אינו יודע מימרא אין זו סיבה שלא לקרותו אדם

גדול, כי יתכן שאינו יודע המימרא מפני שלא שמעה מרבו, [ואמנם בזמנינו שכל התורה שבעל פה כתובה, גם מי שאינו יודע מימרא אינו נחשב לאדם גדול, מפני שהיה לו ללמוד ולא למד], על כל פנים מבואר שעיקר הגדלות בתורה תלויה בהבנה ובסברא, ובלא זה אינו נחשב גדול בתורה, וכבר אמרו בברכות (ו, ב) אמר רבא אגרא דשמעתא סברא, ופירש רש"י "שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר".

ליגמר והדר ליסבר

אמנם מצינו שאמרו חז"ל (שבת סג, א) ליגמר איניש והדר ליסבר, והיינו כי לפני שמקבלים דרגה של הבנה, צריכים קודם ללמוד ולדעת את הידיעות הפשוטות, ורק אחר כך שייך לקבל הבנה בסברא, מפני שאם חסר ידיעות, אין יודעים מה היא סברא ישרה.

וכמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו למלחמות שלא שייך להוכיח סברא ישרה בראיות כמו שמחשבים בחשבון אחד ועוד אחד, אלא זה תלוי בשיקול הדעת ובהרגשת השכל, וצריכים תחילה לדעת הרבה ידיעות מכל הש"ס כולו, ועל ידי זה מקבלים את שיקול הדעת הנכון להבין מה היא סברא ישרה ומה היא סברא שאינה ישרה.

וכך המציאות שמי שלמד ויודע הרבה ידיעות ויש לו שכל הישר בטבעו, כששומע שאומרים סברא שאינה ישרה, מיד הוא אומר שלא מסתבר לומר כך, וכפי שמצוי הרבה בראשונים ובאחרונים שמוזכרים איזה סברא וכותבים שלא מסתבר לומר כן מבלי לפרש מדוע, וזה מפני שהרגישו בדעתם כי זה חידוש שקשה לקבלו בהבנה ישרה.

וכדי להשיג ישרות ההבנה, צריכים קודם ללמוד ולדעת הרבה ידיעות וסברות מוסכמות מכל הש"ס כולו, ומדברי הראשונים והאחרונים, שעל ידי זה מקבלים הבנה לדעת מה היא סברא ישרה.

וידוע מה שכתב רבינו הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל במכתב לנכדו (נדפס בסוף ספר נפש החיים) כי "העיקר לאחוז בסברא הישרה, ואשר אינה ישרה לאמיתה של תורה, גם אם מחודדת, אותה תרחק, וכד דייקת שפיר תשכח שכל גדולי הראשונים והאחרונים ז"ל לא נשתבחו אלא בסברא ישרה, כל הישר בסברא גדול מחברו".

ומטעם זה אמרו ליגמר והדר ליסבר, כי רק לאחר שידעו הרבה ידיעות שייך שתהיה הבנה ישרה, ומי שחסר לו ידיעות, אינו יודע להרגיש מה היא סברא ישרה, וכן יכול להיות שיאמר סברא ישרה שנסתרת מדברים מפורשים, וכפי שהיה עובדא באחד בעל סברא ישרה שאמר לפסוק להלכה מסברא בענייני יורה דעה, ואולם בש"ך היה מפורש שלא כדבריו, והיינו אף על פי שאמר סברא ישרה, אבל כיון שהש"ך הכריע להיפך, זהו סימן שהסברא אינה אמת.

ובימינו יש שמהפכים את הסדר, ומקדימים את הליסבר לפני הליגמר, אך צריכים לדעת כי לא שייך הצלחה באופן כזה, וגם הליסבר אינו אמיתי, מפני שאומרים דברים כנגד גמרות וראשונים מפורשים, וראיתי בעצמי חוברת חידושי תורה שהדפיס בעל כשרון אחד וכתב שם דברים כנגד ראשונים מפורשים, וכן שמעתי פעם מאחד שנחשב לתלמיד חכם שאמר קושיא והסבר, אבל דבריו היו כנגד גמרא מפורשת בסוף המסכת, וכפי הנראה זהו מפני שלא הגיע בסדר לימודו לסוף המסכת, ולכן נעלמו ממנו דברי הגמרא. זוהי התוצאה של חסרון ידיעות.

והנה יש ששואלים מדוע לא יתעכבו הרבה בסדר הלימוד שבבוקר, ואילו את הידיעות יקבלו ממה שמספיקים ולומדים בסדר שני ובסדר שלישי, אמנם כבר אמר בזה מרן הגרא"מ שך זצ"ל שאם מתעכבים הרבה זמן על מקום אחד, יש חסרון נוסף, על ידי שמאריכים בסברות

הנה יש לדעת מה היא הדרך להתמדה, ומדוע לא כולם מתמידים, הרי כל אחד רוצה ללמוד, ויודעים את חשיבות התורה, ואף על פי כן אין הרבה מתמידים. אמנם הסוד של ההתמדה הוא התמדה, התמדה מביאה לידי עוד התמדה, וכשאדם משתדל ולומד בהתמדה, נעשה על ידי זה למתמיד יותר גדול, והדרך להתמדה היא להתחיל ללמוד לפי כוחו, ולמשל הרי כל אחד יכול ללמוד שעה אחת ברציפות בלי היסח הדעת ובלי דברים בטלים, וכשמתחילים באופן כזה, במשך הזמן מתרגלים ומוסיפים עוד התמדה. משיחות רבינו שליט"א

ולזה צריכים רב, לדעת מה היא סברא ישרה ומה היא סברא שאינה ישרה, והתועלת הזו מקבלים בשמיעת השיעורים בישיבה.

תועלת השיעורים

שמעתי מפי מרן הרב מפוניבז' זצ"ל כי פעם אחת ניגש רב מבוגר להגאון רבי אליעזר מטלז' זצ"ל, ובפיו שאלה, לשם מה צריכים לומר שיעורים בישיבות, הלא כל אחד יכול ללמוד בעצמו בספר חידושי רבי עקיבא איגר, שזו היא ההבנה הטובה ביותר, ובשיעורים לא יתכן שיאמרו דברים טובים יותר מחידושי רבי עקיבא איגר.

ואמר לו רבי אליעזר, האם אתה אוכל טשולנט בשבת, וענה בחיוב, ושוב שאל אותו, האם אתה יודע כיצד להכין טשולנט? והשיב שאינו יודע, קרא רבי אליעזר לבתו הקטנה ושאל אותה, האם את יודעת כיצד מכינים טשולנט? ואמרה כי אכן יודעת היא, שאל אותה, מהיכן למדת לעשות זאת? והשיבה כי היא נמצאת במטבח ביחד עם אימה בשעה שמכינה את הטשולנט, וממנה למדה וראתה כיצד מכינים.

פנה רבי אליעזר אל אותו הרב ואמר לו, חידושי רבי עקיבא איגר הם חידושים ערבים מאד, ודומים לטשולנט מוכן ומבושל, אבל צריכים גם להתלמד לדעת כיצד מכינים טשולנט כזה, ולכן לא מספיק מה שלומדים בספר חידושי רבי עקיבא איגר לבד, אלא צריכים לשמוע מפי רב את אופן הבנת דברי הגר"א, ומתוך השיעורים מבינים ולומדים גם כיצד לחבר חידושים כאלה – כמו חידושי רבי עקיבא איגר.

וכמה תועלות יש בשמיעת השיעורים. ראשית מקבלים מן השיעורים הרבה ידיעות חשובות, ויש ידיעות שאם לומדים לבד צריכים להתעכב הרבה זמן למצוא אותם, ופעמים רבות שדברי הגר"א אינם מופיעים בחידושי על המסכת, אלא בתשובה, או במקום אחר בחידושי על הש"ס, ולפעמים הענין המבוקש נמצא בתוך מערכה שלמה עם הרבה הקדמות, וכשמעיינים לבד צריכים הרבה זמן וכוחות ללמוד הכל עד שמגיעים לסברא השייכת לענין שעסקים בו.

ועיקר התועלת בשמיעת השיעורים היא שמקבלים בהם הבנה ישרה, וכמו שאמר הגר"א מטלז' זצ"ל, שמי שאינו בעל הבנה כשילמד בעצמו בספר חידושי רבי עקיבא איגר, לא יבין את עומק דבריו, אלא רק יתפוס בצורה שטחית מה שכתוב שם, וכדי להבין את עמקות הדברים צריך להיות בעצמו בעל הבנה, ולזה צריך לשמוע שיעורים מפי רב שהוא כבר בעל הבנה, ועל ידי זה מקבלים הבנה ישרה.

הכנה וחזרה

והנה כדי לקבל תועלת מן השיעורים, צריכים תחילה להכין היטב את הסוגיא, שעל ידי זה מבינים את השיעור באופן ברור, ונהנים מהשיעור, וגם מרגישים ורואים כיצד השיעור מוסיף בהירות בסוגיא, כמו שמסופר

יותר מדי מתרגלים לומר סברות שאינן נכונות, כי בודאי לא יתכן שכל הסברות שיאמרו נכונות, שהאמת היא אחת ולא יותר, ועל ידי האריכות מעקמים את השכל ומקלקלים את ההבנה הישרה, לכן בכל סדרי הלימוד אין להתעכב יותר מדי על ענין אחד.

שימוש חכמים

והדרך לקבל הבנה ישרה היא בעיקר על ידי שימוש החכמים, וכגון שיש שתי ידיעות שסותרות זו לזו, ושומע מפי הרב את יישוב הסתירה, על ידי זה מקבל הבנה שלא הייתה לו קודם, ובפעם אחרת כשיגיע בלימודו לסתירה כזו, יידע מעצמו כיצד ליישב אותה, ומבין על פי ההבנה שקיבל מרבו שאין זו סתירה, ויוכל גם להבין דבר מתוך דבר, ויתחדשו אצלו עוד דינים והלכות על פי מה שלמד מרבו.

וידוע כי הבחורים הטובים בישיבת מיר היו מחדשים הרבה, וכשנכנסו ללמוד אצל מרן הגר"א זצ"ל התחילו לומר פחות חידושים, מפני שלמדו אצל הגר"א מה לומר ומה לא לומר, וכפי שרואים גם בשיעורים הנדפסים ממרן הגר"א (סטנסיל) שיש שם הרבה דברים שמניח בצריך עיון, והיינו מפני שלא רצה לומר ביאורים שאינם ישרים בתכלית, והיה מלמד לתלמידים את ישרות ההבנה, מה לומר ומה לא לומר.

משיחה שנאמרה בישיבת נחלת בנימין, שבט תשס"ח

ישרות ההבנה מפי רב

נכנס אלי תלמיד אחד וסיפר ששמע מאחד כי את עיקר ההבנה צריך לקבל על ידי מה שמתעמק ולומד בעצמו, ולא מתוך השיעורים ששומע בישיבה, והוסיף ואמר לו משל למה הדבר דומה, לאדם שצריך לתפור בגד, שאם יקנה בגד תפור ומוכן, לא יידע בעצמו כיצד לתפור, ואם רוצה לדעת לתפור בעצמו, צריך שישתדל ויעסוק בתפירה בעצמו עד שילמד כיצד תופרים, וכך גם כשרוצה לקבל הבנה, צריך בעיקר לעסוק בהבנה בעצמו, ולא להסתפק במה ששומע בשיעורים.

ואמרתי לו כי אמנם המשל הוא נכון, אבל הנמשל בדיוק להיפך, שהרי לא שייך לדעת לתפור מבלי שילמד אצל מורה לתפירה, וצריך תחילה להתלמד ממי שיוודע כיצד לתפור, ואם ינסה בעצמו לתפור, לא יוציא דבר מתוקן מתחת ידו, וכך גם בהבנה ובסברא, צריך רב בר סמכא לשמוע ממנו אם הסברות שהוא אומר נכונות או עקומות, ושמא הסברות נסתרות מגמרות או מראשונים מפורשים.

וידוע ממרן הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל שאמר פעם כי מה שמחשיבים אותו יותר מגאון אחר בדורו, זהו מפני שבצעירותו היה לו רב שיבחן תמיד את חידושי, שכל חידוש שהיה מתחדש לו, היה מציע אותו בפני העונג יום טוב שהתגורר בביאליסטוק, והעונג יום טוב היה עומד על גביו ומכוון אותו, איזה חידוש נכון, ואיזה חידוש אינו נכון,

שמעתי על בעל האור שמח הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל, כי פעם אחת בשעה שישב ללמוד, דפקו על דלת ביתו, וקם לפתוח את הדלת והחזיק בידו את הגמרא עם האצבע במקום שאחז, ושאלו אותו מדוע הוא עושה ככה, הרי יכול להשאיר את הגמרא במקומו, ולסמן לעצמו היכן שאחז, והשיב ואמר, **הרי בדברי תורה כתוב "התעין עיניך בו ואיננו", ואם אדם מסיח דעתו כהרף עין מן התורה, מיד הוא שוכח את מה שלמד.**

ובאמת ידוע שרבי מאיר שמחה היה בעל זיכרון מיוחד שלא כדרך הטבע, וידע את כל מה שכתוב בספרים שהיו בביתו, ולא היה שוכח ממה שלמד כלום, ואף על פי כן נזהר כל כך שלא להסיח דעתו ממה שלמד, מפני שאם יש היסח הדעת מן התורה אפילו רגע אחד, מיד יש ירידה בדרגה, וחסר בדבקות בתורה, ובזכות שהיה דבוק בתורה בלא היסח הדעת – זכה ונעשה ה"אור שמח"!

והרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות תלמוד תורה כי הרוצה לקיים מצות תלמוד תורה כראוי, צריך שלא יסיח דעתו לדברים אחרים, והיינו שגם בשעה שמוכרח להפסיק מלימודו לצורך איזה ענין, צריך להשתוקק ולחשוב כל הזמן מתי כבר יגמור את מה שצריך לעשות, ויוכל לחזור לתלמודו, וכמו שהובא בקונטרס הנהגות ישרות מהגה"צ רבי זונדל מסלנט זצ"ל כי **"בעת אשר יצטרך לעשות צרכי הגוף ההכרחיים יראה לחשוב במחשבתו דברי תורה, ויראה לקצר ככל האפשרי, ולחשוב בכל עת אימתי אוכל לילך וללמוד"**.

משיחות רבינו שליט"א

ללמוד בכל חודש מינימום ארבעים דף, באופן ברור, ובפחות מזה לא שייך שיידע ללמוד, והגרי"ז אמר שהיום קשה ארבעים דף והוא מוריד לחצי, וצריך ללמוד עשרים דף בחודש, אבל בפחות מזה "יועט מען טאקע ניט קענען לערנען" – בודאי בלתי אפשרי שיידעו ללמוד.

לכן יש להשתדל לגמור את המסכת במשך הזמן, וגם מה שלא מספיקים בעיון הראוי צריכים לכל הפחות ללמוד גמרא עם רש"י, ולחזור כמה חזרות כדי שייצאו הדברים ברורים.

דברים שנאמרו במעמד פתיחת הזמן, אייר תשע"ג

בהקדמה לספר 'אולם המשפט' הובא ממרן הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל שבהיותו בן שבע עשרה ביקר אצל הגרי"ז הוטנר [בעל אולם המשפט] באישישוק יחד עם דודו, וכשנסו לביתו מצאוהו רכון על גמרא, ענה להם שלום והזמין לשבת מבלי להפסיק מלימודו ומבלי להרים ראשו מהספר. לאחר דומיה ארוכה אמר הדוד על רבי אליעזר יהודה שהוא לומד בראדן ויודע ש"ס. הרים הגרי"ז את עיניו מהספר והסתכל על האורח ושאל: בן כמה הוא? וכשהשיב שהוא בן י"ז, ענה ואמר: אם כן – מאי רבותא, אכן כבר הגיע זמנו לדעת ש"ס!

ונספר עוד, כי זקני הגאון בעל "חידושי בן אריה" זצ"ל, כשנעשה בר מצוה גמר את סדר לימודו בחיידר, וקבע ללמוד בחברותא עם נער אחר בן גילו, והיו לומדים שבעה דפי גמרא בכל יום, וכעבור חצי שנה לקה החברותא במחלה קשה, ולא היה יכול ללמוד יותר, וסבא המשיך ללמוד לבד, וגמר בגיל ארבע עשרה את כל הש"ס. וכן אמו"ר זצ"ל כשלמד בילדותו עם הסבא סיים את כל הש"ס בגיל חמש עשרה, ולא היה זה נדיר באותה תקופה, וכפי שסיפר לי אבא, שהיה עוד רב ברוסיה באזור ההוא, והיה לו ילד בן גילו של אבא, וכשהיו הרבנים נפגשים, היו מדברים בלימוד בכל הש"ס, והילדים היו משתתפים גם כן בשיחתם, ושואלים ועונים ומביאים ראיות מכל חלקי הש"ס.

ובילדותי למד איתנו אמו"ר זצ"ל הרבה גמרות, ולא היה מתעכב איתנו על סברות, רק על החשבונות, וכשהייתי שואל בסבא, אבא היה משיב לי, אך כשחזרתי ושאלתי שוב באותו ענין, היה פוסק ואומר שאין להתעכב יותר, וכך למדנו במשך שנים הרבה גמרות עם רש"י תוספות וראשונים בפשטות, והספקנו בערך דף ליום עם ארבע חזרות. אני זוכר שנה אחת שהתחלנו ללמוד מסכת 'פסחים' בראש השנה לאחר התפילה, וכעבור ארבע חודשים, בראש חודש שבט, סיימנו ללמוד את כל המסכת ארבעה פעמים, בכל יום חזרנו על מה שלמדנו אתמול, וכן חזרנו בסוף כל פרק, ובסוף כל מסכת, וכל חזרה הייתה קלה יותר מהפעם הקודמת, ונתבאר הרבה דברים שלא היו ברורים בתחילה.

נאמר בסיום הש"ס בישיבת פוניבז' לצעירים, כסלו תש"ע

הנה מרן הרב מפוניבז' זצ"ל בייסדו את הישיבה עשה תכנית שבמשך שנות הלימוד בישיבה יסיימו את כל הש"ס, שאותם הבחורים שנמצאים בקיבוץ וכבר אינם שומעים שיעורים יכולים ללמוד עוד מסכתות בשאר הסדרים. ובאמת כך היה בשנים הראשונות בישיבה, בסדר שני למדו מסכתות אחרות, אלא שלא היה בכוח הציבור לעמוד בזה.

וכך גם בישיבת וואלוז'ין שהייתה הראשונה במתכונת הישיבות, יסד אותה הגאון רבי חיים מוואלוז'ין באופן שילמדו ויסיימו את כל הש"ס, ולמדו ושמעו שיעורים ממסכת ברכות ועד סוף הש"ס, והיו מתקיימים שיעורים ששה פעמים בשבוע, שלושה ימים אמר הנצי"ב ושלושה ימים הגרי"ח, ובספר מרומי שדה על הש"ס נדפסו שיעוריו של הנצי"ב, וכן נדפסו שיעורים מהגרי"ח זצ"ל על מסכת בבא מציעא, והיו מספיקים בשיעורים דף ליום, ובאופן זה למדו את הש"ס כולו.

ובאמת אין זה קשה כל כך לקבל ידיעה בש"ס, ועוד יותר קל מזה לסיים מסכת אחת, וכן אני מכיר הרבה תלמידים שמסיימים את המסכת הנלמדת בסדרי הישיבה בלי שום קשיים, אמנם יש כאלה שזה

על הגרי"ח מוואלוז'ין שאמר פעם שיעור, ובלשון קצרה כלל את כל הקושיות והתירוצים שבדברי המהר"ם שיף על הסוגיא, ולזה יכולים לשים לב רק אם מכינים כראוי לפני השיעור.

וכן צריכים לחזור על השיעורים, והתועלת בזה היא לא רק לזכירת הדברים, אלא גם לתוספת הבנה, וכידוע שכל חזרה מוסיפה בהירות בהבנה, וכשחוזרים על השיעור, בפרט עם חברותא, זה מוסיף בהירות בהבנת השיעור, וככל שחוזרים יותר פעמים, מקבלים בהירות גדולה יותר, וזכורני מאחד ממרביצי התורה המפורסמים שלמד בישיבה לפני הרבה שנים, והיו רבים מבני הישיבה שביקשו ממנו לחזור איתם על השיעורים, וחזר על כל שיעור שבע פעמים עם כמה חברותות, וקיבל בזה תועלת גדולה מאד, שכל חזרה מוסיפה הבנה ובהירות.

ומלפנים בישיבה היו חוזרים על השיעורים בתחילת הסדר השני עד השעה חמש, וכן היה כבר בזמן הראשון בשנת תש"ד, כשנפתחה הישיבה עם ששה תלמידים, מיד הבינו מעצמם, בלי שום הוראה, שצריכים לחזור על השיעורים כמו שחוזרים על הגמרא, וקבעו את הזמן לזה בתחילת סדר שני, שאז זוכרים בבירור את כל הפרטים ששמעו בשיעור, **ועדיף לחזור על השיעורים כמה שיותר סמוך לאמירתם, כי ככל שעובר הזמן זוכרים פחות את מה ששמעו בשיעור.**

וכבר סיפרתי העובדא בשני תלמידים שלמדו בישיבה לפני שנים רבות, ואחד מהם היה חוזר על השיעורים, וגם כתב אותם לעצמו, וחברו לא חזר על השיעורים, ופעם אחת כשראה את הראשון עסוק בחזרת השיעורים, לעג לו ואמר, מה אתה עושה, אתה חוזר על שיעורים ששמעת, ואילו אני כבר מכין שיעורים לעצמי, שיהיה לי מה לומר לכשאהיה ראש ישיבה, אבל הסוף היה שהתלמיד שחזר על השיעורים נעשה ראש ישיבה ומצליח מאד, ואילו חברו שלא חזר על השיעורים, נשאר לעצמו עם השיעורים שהכין...

ולאחרונה שמעתי עובדא נוספת באחד שלמד בישיבה לפני יותר מעשרים שנה, ונעשה מגיד שיעור, ופעם אחת השתתף אצלו בשיעור אברך בן גילו שלמד איתו בישיבה, והתפעל מאד מהבהירות הגדולה שבה אמר את השיעור בעניינים הקשים שבמסכת כתובות, ולאחר השיעור ניגש אליו ושאל אותו מהיכן אתה יודע בבהירות כל כך את הדברים שאמרת בשיעור? ואמר לו, הן אני ואתה שמענו את הדברים ביחד בצעירותנו כשלמדנו בישיבה, אלא שאני חזרתי על השיעורים ואתה לא חזרת עליהם, וזהו ההבדל בינינו.

והנה יש כאלו שנהנים מחזרת השיעורים, ורוצים לחזור יותר זמן, ונשאלתי אם אפשר להמשיך בחזרת השיעור עד סוף הסדר השני על חשבון לימוד הבקיאות, והשבת כי בגיל צעיר כשנמצאים בישיבה עיקר התועלת היא משמיעת השיעורים וחזרתם, וחשוב מאד לקבל הבנה ברורה ולרדת לעומק העניינים המוזכרים בשיעורים, שעל ידי השיעורים מקבלים ישירות ההבנה, ולכן מי שמרגיש בעצמו שנהנה מחזרת השיעורים, עדיף שימשיך לחזור גם על חשבון לימוד הבקיאות, כי בחזרת השיעורים יש תועלת גדולה לקבל הבנה ישרה, ואילו את לימוד הבקיאות יוכל להשלים בזמנים אחרים.

מדברי הדרכה לתלמידי הישיבה, תשס"ט – תש"ע

אין גדלות בתורה בלי ידיעת הש"ס

הנה ההצלחה בתורה תלויה בכמות הידיעות, ומרן הרב מפוניבז' זצ"ל היה מדבר על זה תמיד שאין גדלות בתורה בלי ידיעת הש"ס, ולא שייך דבר כזה, אין גדול בתורה שלא יודע ש"ס, ומי שאינו יודע ש"ס הוא לא גדול בתורה, רק יכול לעשות רושם כאילו שהוא גדול, אבל באמת אינו גדול בתורה, כי בלא ידיעה בש"ס – התורה אינה תורת אמת, ולכן כשמתחילים ללמוד מסכת חדשה, צריכים ללמוד ולסיים את כל המסכת, שכך היא דרך ההצלחה, ולא שייך אחרת, ומי שאינו יודע את כל המסכת לא שייך שיהיה למדן. זהו דבר פשוט.

והגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל העיד בשם מרן הגרי"ז זצ"ל, שהיה חוזר תמיד על מה שמע מאביו הגרי"ח זצ"ל כי בן תורה צריך

גם מאלו שלמדו בברנוביץ, שהגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל היה מספיק בשיעורים עמוד ליום, ולמדו ששים דף בזמן אחד.

ושמעתי מאדם שלמד בישיבה לפני שנים רבות, וכהיום הוא כבר סב לנכדים, שבבחרותו היה רגיל להתעכב הרבה בלימודו, ולא היה מספיק הרבה כמו בשיעורים, ופעם אחת קרא לו מרן הגרא"מ שך זצ"ל ואמר לו, אתה צריך להספיק יותר ולא להתעכב כל כך, והוסיף הרב שך ואמר, אני יודע שלא תשמע לי, אבל אני אומר לך כדי שלא תבוא אחר כך בטענות מדוע לא הערתי לך... ולאחר שנים רבות סיפר אותו אדם, כי באמת לא שמע לדברי הרב שך, והמשיך ללמוד כהרגלו, וכעת הוא כבר מבין שהרב שך צדק, אבל אין לו להתלונן כי אם על עצמו.

מתוך השיחה השבועית, תמוז תשס"ט

מרבתי, מחברי, מתלמידי

הנה אמרו חז"ל (נדה ע, ב) "מה יעשה אדם ויחכם? ירבה בישיבה", ובפרקי אבות (ב, ז) אמרו "מרבה ישיבה מרבה חכמה", ועוד אמרו שם "מרבה תורה מרבה חיים", ומבואר כי מרבה ישיבה ומרבה תורה הם שני עניינים, וביארו הגר"א ועוד מפרשים כי 'מרבה ישיבה' היינו שלומד תורה בישיבה ובציבור, שבציבור יש מעלה יתירה של שימוש חכמים, דיבוק חברים ופלפול התלמידים, וכמו שאמרו (תענית ז, א) הרבה למדתי מרבתי ומחברי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולם, ועל ידי זה זוכים לדרגה הגבוהה של 'חכמת התורה'.

והנה כשנמצאים בתוך ציבור יש תמיד את שלושת הדברים, מרבתי, מחברי ומתלמידי, וכל אחד יכול לקיים את כל הדברים האלו, ויכול להיות אדם אחד שהוא גם רב, וגם חבר, וגם תלמיד, מפני שיש חברותא שהוא רב, ויש חברותא שהוא תלמיד, וכשלומד עם מי שהוא בעל כשרון ומבין יותר ממנו זה נקרא מרבתי, ואילו כשלומד עם מי שהוא חלש ממנו, ומסביר לו בסבלנות את מה שאינו מבין, זה נקרא מתלמידי, ועל ידי זה זוכה להצלחה יותר מכולם, אבל מי שאין לו חשק וסבלנות להסביר לאחרים, אין לו את ההצלחה יותר מכולם.

ובאמת יש להבין מדוע לומדים מחברי יותר מרבתי, וכן מדוע מתלמידי יותר מכולם. ויש לפרש שכן היא המציאות בדרך הטבע, כי כשאדם מדבר עם רבו, יש לו יראת הרוממות, וממילא משוחרר כל כך להאריך במשא ובמתן להבין את מה שקשה לו, אבל כשלומד עם חבר דעתו מיושבת יותר לברר ולהבין את מה שקשה לו, ומתלמידי יותר מכולם מפני שהרב משוחרר לגמרי, ויכול להאריך במשא ובמתן כמה שהוא רוצה עד שיתבהרו ויתבררו הדברים אצלו.

ואמנם יש לזה טעם גם מצד ההשגחה, כי מתלמידי זוכה מן השמים להצלחה בתורה יותר מכולם, בשכר מה שהוא מזכה את הרבים ומלמד תורה לאחרים מתוך אהבת חסד, ומגיע לו עבור זה שיזכה גם הוא להצלחה בתורה מידה כנגד מידה, ומחברי גם כן יש בזה קצת חסד

קשה להם, והקושי הזה מביא לידי כך שחושבים שלא נחוץ כל כך לסיים את המסכת, מפני שכן הוא הטבע שכל דבר שסבורים שאין יכולים לעשותו – מזלזלים בזה, אבל באמת צריכים לדעת כי חשוב מאד ללמוד מסכת שלמה, והוא סגולה גדולה להצלחה בתורה.

ברוך השם זכינו שיש הרבה צעירים שלומדים ומסיימים מסכתות, ומתקדמים בדרך הנכונה שתביא לידיעת הש"ס כולו, וראיתי בשמחת תורה שהיו בחורים מבני הישיבה שקיבלו על עצמם ללמוד ולסיים את כל הש"ס, אני זוכר שמרן הרב מפוניבז' זצ"ל היה רוקד בשמחת תורה ושר בניגון מיוחד "לערנען, לערנען" (ללמוד, ללמוד!), וניגש לבחורים תוך כדי ריקוד ואמר להם "קלאר ווערן ש"ס", והיינו שיקבלו על עצמם ללמוד בהתמדה עד שיהיו בקיאים בכל הש"ס.

מדברים שנאמרו בסיומי מסכתות, תשס"ג – תשס"ח

ברצוני לתאר כיצד למדו בישיבת פוניבז' מיום היווסדה, רבים מחשובי ראשי הישיבות למדו בישיבה באותה תקופה, ובאופן זה גדלו והצליחו בתורה. בחודש כסלו תש"ד פתח את הישיבה מרן הרב זצ"ל, ושמענו שיעורים ממרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל על מסכת בבא מציעא, ובתוך ארבע חודשים הספיקו מתחילת המסכת עד לדף נ', ובקיץ המשכיכו בבא מציעא, והספיקו כמעט עד פרק השואל, ובאלול התחילו מסכת מכות, ועד ראש השנה הגיעו בשיעורים עד דף ט"ז.

ובחורף תש"ה נכנס לישיבה מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל, ולמדו מסכת כתובות, והספיקו בסדר א' ובשיעורים עד דף פ', וכן בחורף תש"ו למדו יבמות והגיעו עד דף פ', ובשנת תש"א למדו שוב יבמות והגיעו בשיעורים עד פרק הערל, ויש על זה מחברות משיעורי ראשי הישיבה זלחה"ה, וכשהתחלפו השיעורים באמצע החורף תש"ו, התחילו בדף מ"ו, ככה הספיקו יותר מארבעים דף בחצי הזמן!

ואפילו מאוחר יותר, בכל ימי חייו של הרב זצ"ל, הספיקו בשיעורים לכל הפחות עמוד ליום, וכשנפטר הרב בשנת תשכ"ט התחילה הירידה בזה, בשנת תשל"ג שהייתה שנה מעוברת למדו מסכת יבמות, והספיקו עד דף נ"ד, במקום ההספק הקבוע של עשרה דפים לחודש ירדו לתשעה דפים בחודש, ונמשכה הירידה גם אחר כך בשנת תשמ"ד שלמדו שוב יבמות, וגם אז הייתה שנה מעוברת, והספיקו רק שמונה דפים לחודש, עד דף מ"ז, ומאז נמשכה הירידה מסיבות שונות, עד עכשיו שאנו לומדים כחצי עמוד ליום, וגם זה נחשב הרבה מאד.

וכן בכל הישיבות היו לומדים ומספיקים הרבה, וכפי שסיפר לי מו"ר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, שהוא זוכר כשלמד בישיבת גרודנא אצל רבו הגר"ש שקאפ זצ"ל, ולמדו מסכת בבא בתרא, פעם אחת נכנס רבי שמעון למסיבת חנוכה, ושאל את בני הישיבה היכן אווזים בלימודם, והשיבו ואמרו כי הם אווזים בדף ל', ושאל אותם: 'ומדוע אינכם אווזים בדף ס"ו?' – ככה הבין שצריך להיות, מפני שכן היו לומדים בזמנו, וכן שמעתי

היה עובדא בצעיר שלמד בישיבה חשובה בירושלים, ובשעות בין הסדרים היה לומד מסכתות אחרות בנוסף למסכת שלמדו בסדרי הישיבה, והיו מחבריו שלעגו עליו, ואמרו כי הוא מקלקל בזה את ההבנה, ונבהל מדבריהם, ונסע למרן הקהילות יעקב זצ"ל, ושאל אם להמשיך בלימוד המסכתות, או שיחוש לדברי חבריו, וגיחך הסטייפלר על דבריהם, ואמר לו "פון בלעטער גמרא מאכט מען ניט קאלע די הבנה, עס איז דא אנדערע בלעטער (באידיש "בלעטער" היינו עיתונים) וואס מאכן קאלע די הבנה", והיינו כי דפי גמרא בודאי לא יקלקלו את ההבנה, ורק יש דפים אחרים, היינו עיתונים, שמקלקלים את ההבנה...

זכורני ממרן הרב מפוניבז' כשפתח את הישיבה, בכל יום לאחר התפילה היה אומר שיעור בשולחן ערוך או"ח עם מגן אברהם, והתחיל לומר שיעורים אלו בפוניבז' שבליטא, וכשפרצה המלחמה הפסיק באמצע, וכאן המשיך את השיעורים מאותו ענין שהפסיק בו, ופעם הסביר ואמר מדוע הוא אומר שיעורים אלו, כדי שבני ישיבה לא יחשבו שהחקירה מה זה 'מיגו' היא כל התורה כולה, כי אמנם יש הרבה מה להתעמק בזה, אך צריכים לזכור שזהו רק חלק מכל התורה, ויש עוד הרבה חלקים בתורה שצריכים לדעת אותם.

משיחות רבינו שליט"א

שמעתי שיש לפעמים ששניים לומדים יחד בחברותא, וכשיש ביניהם איזה חילוקי דעות בהבנת הסוגיא, מתווכחים על זה במשך זמן רב, וכל אחד מבקש לשכנע את חברו שהוא הצודק בסברתו, וכך מתווכחים במשך הרבה זמן, ולפעמים עובר סדר שלם בוויכוחים.

והנה אם הויכוח נובע משורש של נצחנות, שכל אחד רוצה לנצח את חברו, זה בודאי גרוע מאד, וצריכים להיזהר מוויכוחים של נצחנות, אבל גם אם הויכוח הוא מתוך מידות טובות, שרוצה להעמיד את חברו על האמת, צריך לשים לב שלא להעביר את הזמן סתם בוויכוחים, ואם יש לו הוכחה או ראיה שלא כדברי חברו צריך להעמידו על האמת ולומר לו, אבל אין להאריך סתם בוויכוחים שאין בהם תועלת.

ושמעתי ממרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל שהיה לומד בחברותא עם מרן הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, וכשהיו מתווכחים באיזה ענין וכל אחד אמר סברא אחרת, היה רבי אלחנן אומר שאין צריכים להאריך בוויכוחים לשכנע זה את זה, אלא כל אחד יישאר בדעתו.

הנה יש מעלה בלימוד החברותא שלומדים יחד בדיבוק חברים, וכבר אמרו (תענית ז, א) מחברי יותר מרבתי, אמנם חברותא הוא מן הדברים שאין להם שיעור, ואין "גזירת הכתוב" ללמוד כל הזמן דווקא עם חברותא, אלא כל אחד ואחד לפי עניינו, ובדרך כלל יש גם זמנים שטוב יותר ללמוד בלי חברותא, שאז יהיה רגוע ומיושב בדעתו יותר, ויוכל ללמוד מה שלבו חפץ, והכל לפי הענין.

ואמנם יש מעלה בדיבוק חברים, שהוא אחד מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, אבל לזה אין צריכים כל הזמן ללמוד דווקא בחברותא, ואפשר לקיים דיבוק חברים גם כשלומד לבדו בלי חברותא, שכל פעם שיש לו קושיא או חוסר הבנה, ניגש לחברו שיושב לצידו ושואל אותו, ומברר עימו את מה שקשה לו בסוגיא.

וכבר כמה פעמים נשאלתי אם צריך ללמוד דווקא בחברותא, והשבת כי זה תלוי אצל כל אחד ואחד לפי מצבו, יש כאלה שצריכים חברותא בשביל החיזוק, שאם לא יהיה להם חברותא שיחייב אותם לעולים להתבטל ולא ללמוד, אבל מי שמכיר את עצמו שילמד בהתמדה גם בלי חברותא, יכול חלק מהיום ללמוד גם בלא חברותא.

נאמר בסוף השיעור היומי, תמוז תש"ע

הדרך לקבל בהירות

הנה יש עצה בדוקה ומנוסה לקבל בהירות במה שלומדים, להתחיל ללמוד בפעם הראשונה רק גמרא עם פירוש רש"י, ולהתקדם כמה שאפשר במהלך הסוגיא, בלי להתעכב כבר בתחילה בעומק הבנת העניינים, ואם יש פרטים שאינם מבוארים כל צרכם, עדיף להשאיר אותם לחזרה, ולמחרת כשלומדים את הסוגיא בפעם השנייה, חוזרים שוב על מה שלמדו אתמול, ואז כבר מבינים הרבה דברים שלא היו ברורים בפעם הראשונה, ולאחר שמקבלים בהירות בגמרא עם רש"י, אז לומדים גם את התוספות, וחוזרים על זה הרבה פעמים.

והטעם בזה כי כשלומדים סוגיא שיש בה הרבה פרטים וחשבונות, לא שייך לקלוט ולהבין בבת אחת את כל הפרטים, וכאשר מתחילים ללמוד מבינים רק חלק מן הדברים, עד שהמוח מתעייף, וכבר אינו יכול לקלוט עוד פרטים באותו היום, ולמחרת כשחוזרים על הענין מתחילים ללמוד שוב, ואז חלק מהפרטים כבר ידועים, ומבינים בנקל את שאר הפרטים, ויש סוגיות קשות שגם בפעם השנייה לא קולטים את הכל, וצריכים לחזור פעם שלישית כדי להבין את שאר הפרטים.

והגה"צ רבי בן ציון במברגר זצ"ל אמר לי שכן ידוע בכל החכמות שבעולם, מי שצריך ללמוד איזה מקצוע או דברים שיש בהם חשבונות וידיעות, לא שייך שיקלוט בבת אחת את כל הפרטים, אלא בתחילה צריך לעבור על הענין בצורה קלה, ולמחרת כשכבר יודע חלק מן הפרטים, חוזר ומבין את שאר פרטי הענין.

שמקשיב לחברו בסבלנות ושומע את דבריו, אבל מרבתי אינו עושה שום חסד בזה, שהרי הוא זקוק לרבתי ולא להיפך, לכן מרבתי שכר ההצלחה הוא פחות ממה שיש מחברי ומתלמידי.

ועל זה אמרו "מה יעשה אדם ויחכם? ירבה בישיבה", וכן "מרבה ישיבה מרבה חכמה", היינו שאם לומדים תורה בישיבה ובציבור זוכים לדרגה של חכמת התורה, ואילו "מרבה תורה מרבה חיים" – מי שלומד תורה בלי ישיבה זוכה לחיים בעולם הזה ובעולם הבא, אבל עדיין חסר לו הדרגה של "חכמת התורה", ויוכל לזכור ולהבין לפי הבנתו אך לא יתפתח ברמת ההבנה, וכפי שישנם מתמידים גדולים שלומדים וזוכרים אבל חסר להם התפתחות ההבנה, ולזה צריכים להרבות בישיבה וללמוד תורה בציבור עם המעלות של מרבתי, מחברי, ומתלמידי.

משיחה שנאמרה בישיבת נחלת בנימין, סיון תש"ע

עצות והדרכות בחברותות

הנה יש טעות מצויה בחברותות, שיש שמחפשים ללמוד דווקא עם חברותא שהוא מצוין ובעל כשרון, ולפעמים זהו מתוך שיקולים של כבוד, שחושבים לקבל שם טוב בזה שלומדים רק עם חברותות מצוינים, אך צריכים לדעת כי החשבונות האלו הם טעות.

ופעמים רבות שעדיף ללמוד דווקא עם מי שהוא פחות בעל כשרון ממנו, כי כשלומד עם חברותא שאינו בעל כשרון כל כך, אז החברותא הוא כמו תלמיד שלו, וצריך להסביר לו את מה שלומדים, ועל ידי זה מקבל תועלת עצומה ובהירות גדולה בסוגיא.

ויש כאלה שבטבעם מוכרחים לזה, ויכולים ללמוד דווקא עם חברותא שישמע מה שהם מסבירים, ואם ילמדו עם חברותא בעל כשרון שירצה גם הוא להסביר, זה יגרום להם לבלבול הדעת, ואמנם לזה צריכים למצוא חברותא שיהא מוכן להקשיב, ויש הרבה כאלו, כל אחד צריך לעשות מה שמתאים לו, מבלי לערב שיקולים שאינם נכונים.

יש עוד דבר שנוגע למעשה בחברותות, אם חברותא לומדים טוב ומצליחים ביחד, עדיף שימשיכו ללמוד זה עם זה, ובדרך כלל רוב החשבונות שרוצים להרוויח על ידי שמחליפים חברותא, הם החשבונות של טעות, ורק אם אין התאמה ביניהם, שכל אחד רוצה ללמוד דבר אחר, או בצורה אחרת, אז צריכים להחליף, אבל אם יש ביניהם שיתוף פעולה ולומדים טוב, עדיף שימשיכו ללמוד ביחד.

ומלפנים בישיבות היו חברותות שלמדו יחד במשך שנים רבות, כי כשיש התאמה, וכל אחד מבין את השני, זהו קשר טוב מאד, ולמה צריך להחליף, ואפילו אם סבורים שיכול להיות יותר טוב עם חברותא אחר, מי יודע אם באמת כך יהיה, ומרן הרב מפוניבז' זצ"ל אמר פעם בצחות "שב, ואל תעשה עדיף", היינו שלפעמים עדיף לישוב ולא לעשות את מה שנראה שעדיף, מפני שאי אפשר לדעת אם באמת זה עדיף.

וכשלומדים ביחד חברותא אחת במשך שנים רבות, הרי ככל שלומדים ביחד יותר זמן, הקשר ביניהם מתחזק יותר, ויש דיבוק חברים טוב מאד, ולא כדאי להפסיק וללמוד עם חברותא אחרת.

ובפרט מה שנתחדש לאחרונה שמחליפים חברותות בחנוכה, זהו מנהג חדש שלא היה בישיבות אף פעם, ושנה אחת שקבעו בישיבה להחליף חברותות באמצע הזמן בחנוכה, שמע מזה מרן הגרא"מ שך זצ"ל, והורה ואמר שכל החברותות שקבעו לחנוכה בטלים ומבוטלים. אמנם אם יש חברותא שאינם מתאימים ואינם יכולים להמשיך ביחד צריכים להחליף, אבל חנוכה אינו זמן מיוחד לזה, אלא בכל זמן שרואים שאין התאמה ביניהם, צריכים להחליף, או למצוא פתרון אחר.

נאמר בסוף השיעור היומי, חשוון תשע"א

אותו, שצריך כל הזמן לחשוב מה לכתוב, וכיצד להמשיך את מה שהתחיל לכתוב, וממילא ראשו שקוע בתורה.

ובמעלת חידושי תורה מצינו שאמרו חז"ל (בילקוט שופטים רמז מ"ט) "וכל מי שמחדש דברי תורה על פיו, דומה כמי שמשמיעים אותו מן השמים ואומרים לו כך אמר הקדוש ברוך הוא בנה לי בית ששכר גדול שלו הוא שנאמר יבחר אלוקים חדשים".

ויש לדעת מה שכתב בכתר ראש (אות נ"ו) בשם הגר"ח מוואלוז'ין: "חידושי תורה נקרא כל מה שלומד יותר ומתבררים הדברים מחוורים אצלו, כל זמן שאתה ממשמש בהם כו' אתה מוצא בה טעם, וכשמרבה לחזור נתבאר בזה טעמים ופירושים שנתחדשו, וזה נקרא חידושי תורה, בין שהוא מחדש או אחר, רק שיצא הדבר לאור".

כתיבת חידושי תורה

שינוי בפרקי אבות (א, ו) עשה לך רב וקנה לך חבר, ובספר קב הישר פרק נ"ג כתב: "קנה לך חבר כמשמעו. גם רמז אל הקולמוס (קנה) יהא לך חבר, שתכתוב מה שתחדש", והיינו שהקנה הוא כמו חבר, מפני שכתובה נותנת בהירות כמו לימוד בחברותא.

ועוד אמרו (בבא בתרא י, ב) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, וכתב המהרש"א "יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתבת יד, אשר על כן נקראו החכמים סופרים".

ושמעתי מגיסי הגרש"מ דיסקין זצ"ל כי כשהיה מגיע אליו תלמיד ואמר בפניו חידושי תורה שאינם נכונים, היה מבקש ממנו שיכתוב את הדברים, וכך התלמיד עמד על טעותו בעצמו.

והטעם לזה מפני שכשכותבים את הדברים, צריכים תחילה לסדר אותם בהירות, ויש אנשים שאם יש להם ספק באיזה ענין, כותבים את הצדדים, ועל ידי זה מתבהר הספק, ויודעים כיצד להחליט.

ופעם הגיע אלי תלמיד מבוגר, ואמר שיש דבר שמעיק עליו, ובכה עד שלא היה יכול לדבר, ואמרתי לו שיכתוב את מה שמפריע לו, ונתתי לו עט ונייר ויצאתי מן החדר, ולאחר כמה רגעים ראיתי שהוקל לו, כי כשנתישב לכתוב ראה שאין מצבו קשה כל כך.

ובאמת זה תלוי אצל כל אחד לפי עניינו, יש כאלה שמקבלים בהירות על ידי כתיבה, ויש שמקבלים יותר בהירות על ידי שחוזרים הרבה חזרות, ומשננים הרבה פעמים את מה שהם לומדים.

וכפי ששמעתי מבחור שהיה רגיל לכתוב הרבה סיכומי סוגיות, ובכל פעם שהיה לומד היה מסכם את הסוגיא בכתב, שעל ידי זה קיבל בהירות בכל הפרטים, אבל במשך הזמן ראה שאינו זקוק לזה, אלא התחיל לחזור הרבה פעמים על מה שלמד, ובכל חזרה נוספה לו יותר בהירות, ונעשו הדברים ברורים לא פחות ממה שהעלה בכתב.

מתוך שיעורים בפרקי אבות ושיחות בזמנים שונים

וכך היא המציאות שיש דברים שמובנים רק לאחר כמה חזרות, ואפילו בלימוד פשוט של משניות עם הברטנורא, לפעמים לא מבינים הכל בפעם הראשונה, וצריכים לחזור כמה פעמים כדי להבין את כל החשבונות ובהירות, ומרן הרב מפוניבז' זצ"ל אמר פעם בפתיחת הזמן כי ארבעת הפעמים הראשונות של הלימוד, אינם בגדר חזרה אלא הבנה, מפני שהחזרות האלו מוסיפות לעצם הבנת הענין.

וראיתי שהובא ממרן הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל שהיה לומד בתחילה את הגמרא עם רש"י כמה פעמים, ורק לאחר שלמד את כל הענין, וחזר עליו כמה פעמים, אז היה לומד גם את התוספות, והעיד על עצמו כי היו מסכתות שלא היה יכול ללמוד בצורה כזו, ולמד את התוספות מיד בתחילה, ושם לב לאחר שנים רבות שנשאר אצלו הבדל, שאותן המסכתות שלמד בתחילה רק עם פירוש רש"י, נקלטו בשכלו יותר, והוא זוכר אותן ובהירות יותר משאר המסכתות.

ופעם עשיתי כן בעצמי, שלמדתי פרק "איזהו נשך" בחברותא, ובפעם הראשונה והשנייה למדנו רק גמרא עם רש"י עד סוף הסוגיא, ואחר כך חזרנו פעם שלישית ורביעית עם תוספות, וקיבלנו בהירות גדולה מאד, שכל פרק איזהו נשך היה ברור כמונח בקופסא.

ובחזרה הרביעית, שכבר יש בהירות בסוגיא, אפשר ללמוד גם באחד מספרי הראשונים, וכגון פסקי הרא"ש שהוא חזרה קלה על עיקרי הגמרא עם רש"י ותוספות, ובנימוקי יוסף יש גם תוספת דברים ומביא מעוד ראשונים, וכן בחידושי הריטב"א והר"ן על הרי"ף.

בזמן שלומדים את הגמרא עם פירוש רש"י, ומעיינים ברש"י כיצד לפרש את הגמרא, נכון לראות את רש"י בצמוד לכל משפט בגמרא, ולא ללמוד קודם כל הדף ואחר כך פירוש רש"י, ושמעתי מאחד שהמשיל ענין זה לאדם שאוכל לחם עם תמאה, וכי יאכל קודם את כל הלחם ואחר כך את התמאה, לא כן, אלא מורחים את התמאה על הלחם, ואוכלים את שניהם ביחד, כך גם כשלומדים גמרא עם פירוש רש"י, מן הראוי לעיין בדברי רש"י על כל קטע בגמרא, לראות שלא נפלה טעות בהבנת הפשט, ולא להמתין עם דברי רש"י עד לסוף הסוגיא.

נאמר בישיבת פוניבז', שבת תשע"ב

שקיעות בלימוד

בברכות השחר אנו מבקשים יהי רצון "שתרגילנו בתורתך", והיינו שכל המחשבה תהיה מונחת בדברי תורה, והדרך לזה היא על ידי ההרגל בהתמדה, שלומדים הרבה תורה בהתמדה בלי הפסק, ובמשך הזמן ההרגל נעשה טבע, וכבר רגילים בדברי תורה, עד שאין יכולים להפסיק מלחשוב בדברי תורה, וכל המחשבה מונחת בזה.

ומרן הגרא"מ שך זצ"ל אמר לי כי העצה להיות שקוע בלימוד היא לכתוב את מה שמתחדש לו בלימודו, שעל ידי זה נעשה משועבד לתורה, וכל הראש תפוס ומונח בדברי תורה, מפני שהכתיבה מחייבת

גיליון זה מוקדש

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת שולמית ביטון (בלויא) ע"ה
בת הרה"ג ר' שמעון הכהן זצ"ל
מגייטסהד – מרסיי – ירושלים
נלב"ע כ' ניסן תשע"ד
תנצב"ה

גיליון זה מוקדש

לעילוי נשמת הגאון הגדול
רבי אורי שרגא קלרמן זצ"ל
בן ר' שמואל חיים הלוי זצ"ל
ראש ישיבת כנסת חזקיהו כפר חסידים
נתבקש לישיבה של מעלה
ערב חג מתן תורתנו תשנ"ג – תנצב"ה

התודה והברכה לתלמיד רבינו שליט"א, החפץ בעילום שמו, אשר בזכותו קונטרס זה רואה אור עולם
יהי ד' עימו ויצליח בכל אשר יפנה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובות!